

גדול לאל עליון (ר"ה י"ח): ובימי בנו של יוסי בן יועור אשר הקדיש מכספו סך גדול כתבו בספר הזכרונות שבמקרה: יוסי בן יועור הכניס אהת ובנו הכניס שש, (ב"ב קל"ג). ולמטה מן העץ אשר תלו עליו את ראשו ואת ידו של ניקנור כתבו: הפה שרבר באשמה והיד שפשמה בגאווה (ירושלמי תענית פ"ב ה"ב). ובלשון העברית אמרו גם כן הלכותיהם ומדרשיהם אשר נמסרו לנו על שמותם, אשר מקיצורם יש לשפוט על תולדתם וכי נמסרו בלשונם ממש. הלכות כאלה הרישומות על ידי קצורם הן קדומות ונמצאו בספרי תורה שבעל פה הרבה אבל יען שרובם לא נמסרו על שם אומריהם הראשונים, על כן לא נוכל לדעת איזה מן הלכות הישנות הן שיש ליחס בבירור לזמן ההוא, אבל זה נוכל להתחזק בבירור כי הרבה הלכות וכן סייגים ונורות חדשים נולדו בעת ההיא לסבת המאורעות, וכמו כן חדשן הרבה דברים להכות על קקוד מנגדיהם הצדוקים אשר בעת ההיא החלו לעמוד נגד תורת הפרושים, כי אז החל פירוד הרעות בעניני הדת להגלות יותר ויותר.

פרק שלשה עשר

הפירושים, והצדוקים, והאמרים.

הן ראה ראינו עד כה כי הזמן אחר ניצוח החשמנאים היה כשר להרחיב עיני הדת, והמאורעות הבירור על זה. ולסבה הזאת התורה שבעל פה פרה ורבה כנשעיה. הרבה תקנות נתקנו והרבה נזירות נגזרו לעשות סייג לתורה וגם הרבה דינים חקים נתחדשו ונלמדו ממרדש הכתובים. ומתוך סיפור הקורות התודע לנו כי כבר בימי הזקנים הראשונים החל מדרש התורה לצמות באופן אשר כבר נראתה בו נשייה קלה ממשמעות הדברים ככתבם. וכל זה מרצותם לתת מקור ומסד לקבלותיהם וגם להלכותיהם. תולדות ענין זה ותולדות המאורעות אשר אירעו להם היו פירודים שונים שנפרדו אישי האומה בדעותיהם ובכמה פרטי אמונה עד שהתחלקו לשלושה כתות. הנה אנו רואים בכל בעלי חברה דתית שנוטים לפעמים אלה מאלה בדעות מסבות שונות. יש אנשים אשר ישימו תהלה בכל הצעה רוחנית ומדעית בדברי החקים של הדת ההוא ומאסים מכל וכל בהסתכלות והתבוננות בספר החקים אשר לזה הדת עד שיצאו לקצה האחרון לבלתי צאת אף צעד אחד הלאה ממשמעות הדברים ככתבם בספר. והסבה לזה לרוב אם יראו שמקצת קלי הדעת הלכו תועים על פי הבנתם את חקי הדת הכתובים והיה להם ההתבוננות למכשול והנשייה מן הפשוט לנשייה מן הדת. ונגד זה מצאנו בכל חברה דתית אנשים אשר ילכו בשמירת הדת להלאה מן הגבול ממשפטי בעלי דתם ואוסרים על נפשם את המותר מצד הדת ומחמירים חומרא על חומרא, עד שיגזרו ע"י זה מחברת אנשי דתם ומכשפטיהם ומנהגיהם ובודדים במחשבותיהם ובמעשיהם והושבים כי בזה ישיגו קרבת אלהים. והסבה לזה מונחת המיד בנשייה לאמונה מפלה ונכזבת, אך הגורם לאמונה הזאת ולנשייה אליה הוא לרוב פנעי הזמן. כי התלאות והצרות אשר יעברו על ראשי בני אדם יבינו להם תמיד לנמות אחרי אמונות הבל. תכונות כאלה שבנפש האדם בכלל, עצמו מאד בקרב האומה הישראלית. מצד האחד פעלה הצרה אשר עברה על ראשי עם קדש כשזו משדי יבא עד שהפריזו רבים על מדת החסידות ומאסו בתענוגות החיים הומניים ויגזרו מתוך הקהל כמעשיהם ובמנהגיהם ובחסידות העוברת את הגבול. וכמו כן מצד השני היו רבים בעם אשר לא רצתה נפשם בפרושי התורה אשר אינם מתאימים עם מובנם הפשוטי ועם משמעות הדברים ככתבם. מפני שראו כי רבים מן הנמשכים אחרי דעות היונים ופירושו התורה בהסכם עם הדעות הן, הלכו תועים בהכנת התורה כפשוטה, ע"כ מאסו בכל פירוש היוצא ממשמעות הדברים ככתבם, והשליכו אחרי גום כל הפירושים ממין הזה, ועמם גם פירושי התכמים בכלל מהיות גם הם יוצאים ממשמעות

מגשש מעות הרברים ככתבם. עם המעדרים האלה היתה יד רוב הנגידים בעם ובעלי הממון. כי דבר ידוע הוא כי הנגידים ובעלי הממון לא היו מעולם מן האוהבים לרחוב נבולי ההשכלה, ונוסף על זה כי על ידי המאון בפירושי החכמים ובתורה שבעל פה בכלל הלא נצמחה להם תועלת כי יכלו לנתק מוסרות הדומרות ולפתח הרצונות הנגידות ולהשליך סגנד עבותות הקיום שבתורה שבעל פה, על כן הם התחברו בנפש הצצה עם החכמים אשר התקוממו נגד הקבלה. והנה שתי הנטייות האלה היו סדר לכתות עד שהתחלק העם לשלושה כתות, והם פרושים, צדוקים, אסיים.

פרושים נקראו כל אישי הדת היהודית אשר נמשכו ביסודי אמונתם אחרי התורה שבעל פה. והנקובים בשם הזה הם היו רוב בעלי הדת היהודית. כבר מראש אחרי עלותם מן הגולה מצאו בין הוושבים בארץ שני מיני יהודים אשר היו שונים במעשיהם הדתיים. המין האחד היו היהודים אשר לא נבדלו ממומאת גויי הארץ (עזרא ט' א'). והמין השני היה היראים והתדרים על דבר ה' והוא נבדל מגויי הארצות אל תורת האלהים (נחמיה י' כ"ט). ואולי כבר בעת ההוא היה השם נבדלים לכנוי מיוחד לכל אשר ה' בלבבו ואחרי כן נהפך זה השם לתרגומו הארמי והוא פרושים כי במושגם נבדלים ופרושים אחד הם. (רא"ג א. ש. 103). וע"כ הסבה אשר נקראו בשם הזה היתה מפני שנהגו בפרישות ויהי השם הזה לכנוי עומד לכל הנמשכים אחרי הפרושים במנהג ובאמונה. עיקר הפרישות היתה ההשתמרות מן הטומאה. לדעתם סבת האיסור במאכלות האסורות ובכל הדברים שאסרה התורה היא מפני שהם מטמאים ואף על כן היו נוהגים לשמור תוליהם מן הטומאה ואכלום בטרהה (חגיגה י"ח:). והמדקדקים שמרו עוד פרישה אחרת והתרחקו מעמי הארץ מלאכול עמם וממאכלם על היותם השודים בעת ההיא על מתנות כהנה ולויה והחזיקו את תוליהם בלתי ממוקנים. ולבעבור זה הפרושים כלם נדמו לחברה אחת וכל יהודי ויהודי מן התבורה נקרא חבר. ולא היתה החבורה סוגרת ומסוגרת אלא היתה פתוחה לכל אדם מישאל רק בתנאי שיקבל עליו דברי חברות בפני שלשה. ובענין הקבלה הויתה תלמיד חכם ועם הארץ שוים. ומיני החברות היו שנים לכנפים ולטהרות. מקבלים לכנפים ואחריו הם תלמידי חכם ועם הארץ פ"ג, בכורות ל"י: לכנפים זה הוא החזקת מטומאת הידים כי כנפים כנוי לידים, וידים הוא גורת החכמים לקרש ולתרומה (שבת י"ד:). ואחרי כן גורו גם לחולין שצריכים נטילת ידים (תולין ק"ו:). לטהרות זה הוא הטהרות בשאר כל מהרתיו לעשותן בטרהה ולמען נתיימן. בטרהה גמרות לאכול מהם בלי חשש. עוד יספר רבי יהודה מרשמי החברים ומהדברים אשר יהיו מצויינים בהם: שלא יגדל בהמה דקה, ולא יהיה פרוץ בנדרים ובשחוק, ולא יהיה מטמא למתים ויהיה משמש בבית המדרש (דמאי פ"ב מ"ג). והנה החברים כלם פרושים אבל נוהגים בפרישותם במדת הסידות. אבל לא כל הפרושים היו חברים. מדות הפרושים האמתיים נכבדות. הם היו עובדי ה' באהבה ובכל נפש (ירושלמי. ברכות פ"ט ה"ו). האמינו כי עיני ה' משוטטות בכל ויבא במשפט על מעשה בני אדם, כי האדם עושה מעשיו בבחירה חפשית על כן צריך ליתן דין וחשבון עליהם לפני יוצרו אבל האמינו גם כן מצד אחר בגוירה אלוהית (יוסיפון קדמונית ס"ג) וזה בנוגע בכללית האומה (גרעין ח"ג צד 89) או בכללית מין האנושי כענין שאמרו על גבורות גשמים (תענית ט'). ואמנם הורו שאם גם השכר והעונש אינם כאים בעקבי המעשה שיש עושי טוב אשר לא ישיגום שכר טוב בעמלם ויש עושי רע אשר כנמול ידם לא יעשה להם בכל זאת לא נתייאש מהם כי יש הין וחשבון לאדר המות (קידושין ל"ט:), ויקיים אמונתו לישיני עפר להחיות מתים בארצית הימים אלה לחיי עולם, ואלה לתרפות ולדראון עולם. מאד מאד היו מתונים בדין ומכריעים את כל חוטא לכף זכות (יוסיפון שם), כן יוצא ברור מכל משפטיהם בעניני עונשי הגוף, מדתם היתה להתנהג בענוה עם כל אדם, לקבלם בסבר פנים יפות ולעשות חסד כיבלת ידם ויתר מיכלתם על כן היו אוהבים אל העם ולב כל ישראל אהריהם

אחריהם. ואין צורך לפרט פה כל המדות היקרות אשר התייחסו להם, הלא מלימודיהם הנפוצים בכל ספרי תורה שבעל פה נוכל לשפוט על מרות עצמם ותכונת הייחוס. אולם קרה להם במקרה כל הישרים אשר בכל הזמנים שמהרת מושבתם לא הנוכר בעיני הנפנים, ואומרים עליהם כי עושים מעשיהם ברמיה. ואף מפני זה נמצא כי מלשני הפרושים רבים. אך גם זאת אין להכחיש כי באמת היו ביניהם אנשים אשר נמשכו אחריהם במעשה אבל כונתם לא היתה טהורה. ומי לא ידע שדבר זה מצוי בכל כתות בני אדם אשר אף אם כל אישי רבת שוים במעשיהם אינם שוים בכונה המניעה את המעשה ואף הפרושים עצמם לא כתרו תרה לשונם כי יש ביניהם רבים הנקובים בשם פרושים אשר כונתם אינה רצויה. ומנו כמה מיני פרושים אשר לא היו פרושים כי אם לגראה עינים לסבת בצע או מאהבת הכבוד או לשם פנייה אחרת, אבל לא היה תוכם כבדם ועושים מעשיהם ברמיה (ירושלמי ברכות פ"ט ה"ז, בבלי סוטה). רמאים כאלה העושים טהורה ביראת שמים היו בכל דור ודור, ובימי אלכסנדר ינאי כבר היה להם שם מיוחד ונקראו ציבועים (סוטה שם).

כנגד הפרושים היו הצדוקים. כבר ראינו למעלה זמן וסבת הפרדם מהפרושים. וראינו גם כן שלא היה הפירוד בעצם וראשונה טמעם תכלית מדינית ביהוד, אמנם עיקר הפירוד היה תלוקף הרעות בשמירת הדת. אבל בהיות שדעות הצדוקים ודרכיהם נאותים יותר להקל לאנשים הנפקדים על הנהגת המדינה את מעשיהם לבלי ישלשו בהליכתם בטכשולים מצד הדת יען כי הם לא החזיקו את הגזרות ורבו מהחקים והדינים אשר הורו ולמדו הפרושים על כן יובן מעצמו למה נמשכו הנגידים ובעלי הממון אחרי הצדוקים. כי הנגידים בעם היו קרובי הממשלה ומנהיגי היתה להם תורת הפרושים למעמסה יותר מלשאר העם. ויהי כי חוק משען הצדוקים על ידי הנגידים בעם הנמשכים אחריהם גם או התרחב הפירוד יותר ויותר, כי עצם עליהם רצון הנגידים והרצון הזה הטה דעותיהם לכל אשר הפץ. עיקר התנגדות הצדוקים היה שהכחישו בתורה שבעל פה. ואמרו כי רק כזה שכתוב מפורש בתורה יש לו כח המאסר לא מה שלמדו הוקנים (יוסיפון שם ס"ג, י') אם גם שמכל מה שנודע לנו מתנגדות הצדוקים בזמן שהתחילה מהלכתם עם הפרושים אין לשפוט בבירור כי היה עיקר התנגדותם ההכחשה בקבלה, בכל זאת הוא כן, כי אין לנו סבה לעשות את יוסיפון המעיד על זה כמתעתע בודון. אם אמנם שבמקומות הרבה הוא מפלוו במפורים מוסף או גורע לאיזה סבה, הנה זה אי אפשר שיכרה דבר מלבנו אשר לא היה ולא נברא בעת שכל אחד ואחד מבני דורו יכול להכחישו, ועתה אם הצדוקים שבדורו אמרו שרק כה שמפורש בתורה יש לו כח המאסר לא כן מה שלמדו הוקנים, למה לא נאמר שכן היתה דעת הצדוקים מאז ומראשיתם ובפרט בראותנו שבכל הענינים שהתנגדו הצדוקים לפרושים נמצא שהצדוקים מהזיקים דברים ככתבם. ומן התלמוד יוצא מפורש שלא היתה הסכמת בין הצדוקים והפרושים רק בדברים שנוכל לאמר עליהם "ול קרי בי רב". ומה שמזנח ברברים ככתבם רק זה היה דבר שהצדוקים מודים בו ומה שיוצא מדרש הכמים הוא דבר שאין הצדוקים מודים בו (סנהדרין ל"ג: הוריות ד'). ואף לסבת הכחשתם בקבלה הכחישו גם בתחיית המתים על בלתי היות לה זכרון בתורת משה. מן הויכוחים אשר היו לפרושים עמדם בכל הזמנים אנו רואים כי לא האמינו בתחיית המתים, פעם נושם בפיהם ששאלו כמתמיהים מניין שהקב"ה מתיה את המתים? (סנהדרין צ'). ופעם מצאנו שאמרו לפרושים: אמריתו דשכבי חיי, או: אמריתו דמתי חיון. וזכוחים כאלה ודאי שהם עדים נאמנים שהיתה הכחשתם בתחיית המתים דבר מפורסם. וכמו כן מצאנו שהיו הצדוקים מלעינים על הפרושים על אמונתם בעולם הבא (סוטה מ"ח:); ועל אמנם שנשמעם של צדוקים גזרות תחת כסא הכבוד (שבת קנ"ב:); אשר מזה נראה כי אף בהשארית הנפש אחר המות היו מכחישים. האמנם שכל זה יסופר על הצדוקים שאחר הדרבן, על כל פנים סבת מזה שהצדוקים היו

מכוישים בתחיית המתים ואין סבה להחליט שבענין זה נבדלו הצדוקים האחרונים מקדמוניהם. והגדרה במדרש (אבות דר"נ פ"ה) גם היא מספרת שכחשו בעולם אחר ובתחיית המתים והיו מלעיגים על הפרושים באמרים: שהם מצמערים עצמם בעולם הזה, ובעולם הבא אין לחם כלום. ואם גם אמת הוא כי הספור הזה הוא מליצה אנדית, הנה זה אין להכחיש בשום ענין ששרשה אמת וקיים, והוא: שהצדוקים הכוישו בתחית המתים. ובפרט בראותנו שגם יוספון מזהים כן בבירור. וכן מצאנו כתוב בכתבי האונגליונים (מאמ. 22. 23 ובכ"מ) ועל כן אדרי כל ההודעות האלה אין עוד ספק במה שקבלנו מקדמונינו שהצדוקים לא האמינו בעולם אחר ובתחיית המתים.

מענייני התנגדותם בפירושי התורה נשארנו שנים עשר דברים. והם אלה:

א) הצדוקים היו מפרשים "מחרת השבת" האמור בהקרבת העומר שמכין על שבת בראשית ועצרת לעולם אחר השבת (מנחות ס"ח. מגילת הענות פ"א). ב) היו אומרים שיחיד מתנדב ומביא תמיד (מנחות וס"ת שם) כי לקחו דברי התורה ככתבם שנאמר את הכבש האחד תעשה בבקר, בלשון יחיד. ג) היו אומרים שקטרת הנקטר ביום הכפורים יתקן מבתיח ונתון את הקטרת על האש ואחרי כן יכניס (יומא נ"ג. ת"כ אהרי פ"ג) כי דרשו: בענין אראה על הכפרת שבונתו שלא יבא כי אם בענין עשן הקטרת שמעלה כבר ענין קודם ביאתו לפנים. ואחרים מוסיפים עוד כי היו מביאים. האיה מקל והמר, אם לבשר ודם עושים כך כל שכן לפני המקום (ירושלמי יומא פ"א ה"ו). ד) בעשיית פרה אדומה אמרו הצדוקים במעורבי שמש היתה נעשית (פרה פ"ג מ"ו) וזה מפני שפרתו מה שאמרה התורה "איש מהור" לא יאמר רק על מי שהעריב שמש ונשלמה פרתו שאז הוא איש מהור. ה) הצדוקים היו אוכלים מנת בהמה (ס"ת פ"ח) והן המנחות הבאות עם הקרבן (מנחות פ"ו מ"ב). ו) היו מפרשים המקרא "עין תחת עין" עין ממש (ס"ת פ"ד) ועם הפירוש הזה מסכים גם ר' אליעזר בן הורקנוס (ב"ק פ"ד). ז) אמרו אין עד זומם נהרג עד שיהרג מי שהעידו עליו שנאמר נפש בנפש (מכות ה'). ובהכרח שפירשו מלת "זמם" שאינו מכון כי אם על מעשה הרשע ומענין זמם כמו שחרגמו השבעים (ח) היו אומרים תירש הבת עם את הבן וראיתם מקל וחומר (ב"ב קמ"ו: ס"ת פ"ח). ט) היו מחייבים בנוקי עבד ואמה מק"ץ (ידים פ"ד). י) הצדוקים היו מממאים את הנצוק, וזה אם מערה ככלי מהור לכלי ממה שהמים שבמהור נממאו מן המים שנערו לכלי הטמא וטמאים כהמת הכלי הטמא (שם פ"ד מ"ו). אך לא נתפרש על מה נממאו. יא) וירקה בפניו האמור אצל יבמה הוא לרעתם בפניו ממש. יב) היו אומרים ופרשו את השמלה (במוציא שם רע) דברים ככתבם שמהלך ממש (ס"ת פ"ד) עם הפירוש הזה הסכים רבי אליעזר בן יעקב (כתובות מ"ו). אלה הם הדברים אשר נפרטו שבהם נמו הצדוקים מפירושי התורה אשר פירשו הפרושים. ולא נחשוב שרק באלה נמו ולא באחרים כי באמת היתה נטייתם מכל מה שפירשו ודרשו הפרושים על פי דרכי מדרשם ואין הדבר מפורש

1) נדעק ח"ג 516 כתב שהפירושים אמרו קלוח הבא ככלי מלא ינשפך לכלי מהור אינו מטמא את המורד ורצה לאמר להפך קלוח הבא ככלי מהור לתוך כלי הטמא. ולדעתו יסוד הצדוקים דעתם בפי המקרא: וכל משקה אשר ישחה בכל כלי ימטא (ויקרא י"א, ל"ד) והיו סוברים שכלים מטמאים אוכלים ומשקין באורים ככלקא דעתא דתי"כ מיני פ"ם וא"כ לדעתם הדין נותן כיון שחלק הקלוח משבא לאויר הכלי הטמא נמטא איך נאמר שהציו של הקלוח מטא וחציו מהור וע"כ י"ל. שכל הקלוח מטא ומטילא מטא גם מה שבכלי המהור.

2) מחלוקת זו לא נזכרה בתלמוד אבל מצאתי לה רמז בירושלמי סנהדרין פ"א ה"ג שאמרו: בראשונה היו כותבין בשמרי הליצה כמות פלוני פלוני—ורקת קדמא וקא דסתחויא על ארעא. ושם נראה שזה תקנה קדומה ואף שכיבמות (ל"ט): מובא שרבי יהודה תקן כן, אפשר שנתבטלה התקנה כאשר מורה לשון בראשונה וי"ח החזירה לישנה ונ"ל שהקדמוני לכתוב וקא דסתחויא על ארעא כנגד הצדוקים שאמרו בפניו ממש ובזמן שמשח יד הצדוקים כמלו זה וזה"ל תקן מחדש גם הליצה מטעמים המביאים בה"ה ותקנה כתקנת הקדמונים לכתוב דסתחויא על ארעא אף שהראיה על הארץ אינה מעכבת על ירושלמי יבמות פ"ס י"ב ויתום יבמות שם; אבל בראשונה היתה התקנה לכתוב בדיקוק דסתחויא על ארעא נגד דעת הצדוקים.

מפורש בתורה (סנהדרין ל"ג: הוריות ד':). אך לפעמים היה חלוף הדעות בפירושים מקובלים מאז ולפעמים היה בפירושים מסופקים¹). ומצאנו גם כן שהצדוקים היו מורים לדעת הפרושים בפירוש המקרא אף במקום שפשוטו של מקרא יתפיש באופן אחר. כמו במצות תפילין שהמקרא סובל שני פירושים או שנאמר כי והיה לאות על ירך ולטופפות בין ענין הוא בדרך משל כאשר נמצא במקרא כמה דבורים הדומים לזה ואינם מתפרשים כי אם בדרך משל וזה פשוטו של מקרא כי כן מתבוננת כל לשונות מורחיות לדבר במשל וציוורים, או שנאמר שפירושו על אות ממש שיתן על היד ובין העינים וכמדרש הפרושים, והנה במצות תפילין הסכימו הצדוקים עם דעת הפרושים ואמרו על מצוה זו שהיא אתת שהודו בה הצדוקים למדרש הפרושים (שבת ק"ח.). ואולי הטעם כי היה טוב בעיניהם יותר להסכים עם הפרושים במדרשם מלפרש המקרא בדרך משל אשר זה היה דרך הפירוש של האלכסנדריים וכל הנגזשים אחר חכמת היונית. וכבר ראינו שבכמה פירושים אשר נתחסו להם נמנעו תמיד מלפרש בדרך משל כמו בפירושיהם על ממרת השבת, וירקה בפניו, ופרשו את השמלה, עין תחת עין, שפירושו כלם ככתבם ממש. ויש כמה וכמה פירושים אשר נרמו עליהם במדרשי חכמינו והחליטו החכמים סתירתם והרחיקום, ודם מדרשי הצדוקים אף אם לא נוכר שגם עליהם. מי שמתבונן בדרבי המדרש וכמשפט חקירתו ימצא כי לא די לבעלי המדרש להביא את הפירוש אשר הוא העיקר לדעתם פירושים נוגתים ותלתה ומביאים הפירושים האפשריים וסותרים אותם ולכסוף מתלטים פירושים אשר הוא לפי דעתם האמתית. אם הם עושים כן, דרכם להשתגש בלשונות מיוחדות ואומרים: יכול שראוי לדרוש כך וכך, ומביאים ראיה שזאת הדרשה אינה מכוונת אל האמת ודורשים באופן אחר. ולפעמים מביאים הדרשה האמתית לדעתם נושאים נוגתים בדבר לאמר אולי אינו כן אלא פתרון הכתוב כך וכך ומשתמשים בלשון „או אינו“, ומציאים לאור משפטם על ידי ראיה כי רק דרשה היא האמתית. והנה במקצת הפירושים של הצדוקים אשר הביאים הפרושים במדרשיהם וסותרים אותם משתמשים גם כן בלשונות האלה „יכול, או אינו“ כמו שנראה במדרשם על ממרת השבת, עין תחת עין, שאומרים עליהם אלה הלשו ות לאמר: יכול שנפרש דברים ככתבם כאשר פירשו הצדוקים, ועתה מי לא יתכן כי גם במקומות אחרים אם השתמשו הפרושים באלה הלשונות ואומרים יכול שנפרש כך וכך, או שאומרים או אינו אלא כך וכך, מי לא יתכן, שאם אלה הפירושים האפשריים הם פירושי דברים ככתבם, שהם הם הפירושים שפירשו הצדוקים.

עניני ההתנגדות נגד הקבלה אשר אינם נוגעים בפירושי התורה ששה בספר .
 א) נסוך המים בתג לא היו הצדוקים מורים בו (סוכה מ"ח:). ב) לא היו מורים כי חבוט ערבה רותה את השבת (סוכה מ"ג: תוספתא שם פ"ג) ובלי ספק לא היו מורים במצות ערבה להקוף המובת כל עיקר שאין לה ראייה מן התורה כמו שלא הודו-בנסוך המים (גרעץ ח"ג 515) וראיה לדבר ממה שהניחו הדבר לדחות את השבת כדי לפרסם שהוא מן התורה (סוכה שם). ג) התנגדו שאין להבהי הקדש מממאים היודים שהפרושים אומרים מממאים (ידים פ"ד מ"ו). ד) התנגדו לתקנת הפרושים שתקנו שיהיו כותבים בגמ כדת משה וישראל והם אמרו כי אין זה נכון יען שכותבים בגמ הוסיף לפלוני המלך ואין זה מכבודו של משה שיכתב שמו עם שם המושל בגמ (ידים שם מ"ח). ה) לא היו מורים בעירוב והכחישו איסור הוצאה בשבת (עירובין פ"ו מ"א). ו) מאד מאד הקילו באיסור גדה וכבר בצדוקים הקדמונים חשו הפרושים למוטאת הנדה (גדה ל"ג:). מלבד אלה יש עוד זכרון להתנגדות

אתת

1) הפי' על עין, תחת עין ופרשו את השמלה אי אפשר שהיו מקובלים שא"כ אך חלקו כזה חזקאים יבמי' כאשר זכרנו והטעם כדת הצדוקים.

אחת, והיא כי לא היתה דעת הצדוקים נוחה במעשה הפרושים בבחינת קידוש הרוח.
לא הגדר לאיזה צד היו מתנגדים? ומה ממעשי הפרושים היה רע בעיניהם? רק יוספר שפנים
אחת לקלוו הבייתוסים (ר"ה פ"ב מ"א) ורצו להפעות את חכמים ושכרו ערו ששך (בבלי
שם כ"ב: וירושלמי שם ותוספתא פ"א) מזה נראה ברור כי רע עליהם מעשה החכמים
בענין קדוש התודע, אבל המעשה הפרטי אשר לא היה נוח להם כבר נשכח באורך הזמן.
אבל עם התנגרותם לא עצרו כח לעמוד על דעתם ולהבשך אחריה במעשיהם בעת שיר
הפרושים היתה תקיפה עליהם. ופעם אחת אמרה אשת צדוקי לכתן גדול אע"פ שאנו ניש
צדוקים מתיראות אנו מפני הפרושים ומראות דם לחכמים (גדה ל"ג: ותוספתא פ"ח) וכן אמר
צדוקי אחד לבנו אע"פ שצדוקים אנו מתיראים אנו מן הפרושים (יומא י"ט: ותוספתא שם
פ"א). והנה מהענינים המעטים אשר נשארו לנו בפרמט מדהנגרות הצדוקים אנו רואים כי
כמה דינים וחקים נתחדשו במשך הזמנים מסבת ההתנגרותם וזה מפני שחכמי הפרושים רצו
לעשות רושם כדי לפרסם שאין לנהוג כדעת הצדוקים. כי כאשר הרבו הצדוקים להתנגד אל
לימודי הפרושים אל מדרשהם וסיניניהם כן גם הם הוסיפו לעשות עוד משמרת למשמרת
לרחות את הצדוקים ועל כן במשך הזמן גרשו על המדה יותר מדי, וביותר בנוע בעניני
מוסאה וטרידה עד שפעם אחת הטבילו את המגורה וחיו הצדוקים מלעינים עליהם ואמר,
הא פרושים מטבילים לגלל חמה (ירושלמי תענה פ"ג ה"ח). גם בבקן השורף את הפרה
האדומה עשו פרסום, שהיו מטמאים אותו בידים להראות נגד דעת הצדוקים. וכן שמו לחק
כי מצות ערבה דוחה את השבת. וכמה חקים נתחדשו בענין קצירת העומר והקרבנות וכלם
מפני תועבות הצדוקים, ומפעם זה ררשו וחקרו לקבוע את יום תג השבועות בששה בחודש
השלישי ובקשו השבונות רבים עד שמצאו כי בו ביום אשר כלו מ"ט ימים שהם ו' שבועות
שבין פסח לעצרת כי בו היה גם יום טהן התורה, ואף בכונה הקנו לאמר בתפלה, וסן
סן תורתנו למען עשות פרסום נגד הצדוקים האומרים עצרת אחר השבת. ומפני זה מצאו
גם כן שנהגו חכמים תומר לדברי סופרים יותר מלדברי התורה (מנחות פ"ג מ"ה), ומה
יצא הכלל חכמים עשו חוק לדבריהם יותר משל תורה (כתובות פ"ד). ועתה אין ספק שכמה
דינים בתנאי המצות נוסדו ונתחדשו לסבה הזאת ולצדק שעתם לרדות בהם את הצדוקים,
ומבורד לנו מזה כי מעולם לא היתה כונת חכמי הפרושים להעמיס מעבסה על העם, אבל
הצדוקים הם הם אשר הכריזו על זה (1).

הכת השלישי הוא כת האסיוס. שרשם התמידות האמיתית אשר השתרשה באומה
מעת שובם מן הגולה, והשיגה שלמותה בתחלת המלחמות נגד אנטיוכוס איפיפנס, מן העת

אשר

(1) הרב רבי אנדרה. נייער בספרו אורש"ם מצד 100 והלאה מדבר בהכמה על הולדות כת הצדוקים.
בצאת דבריו הוא ל' לעינים. וראיתי להחזיק בצורה מה שכתב שם בבחינת הולדתו של החת. בראשונה נולדה
המחלקת קמנאש אשר פתחו. כי הצדוקים והם הכהנים לבית צדוק מהיוחס מאו הנכבדים שכנתה,
וזה ג"כ הראשונים לכל דבר בין בניענים המדיניים ובין בניענים הרוחניים הם היו ראשי המפורס ומזה יצאה תורה
למדה לחקים ולמשפטים, ויכולן סעצמו כי הם לקחו חלקם בהרחבת התורה, ועל כן הם היו נושאי הקבלה,
ובמשך הזמן נהרפו מנוולתם וזה גם קנאה ותחרות נגד שאר החכמים והוא נחליף האות הלכנית והרעית (שם
133) אבל היצוא מזה הולדה: כי הצדוקים היו מחזיקי המקובל, והרלכה הקדומה והקבלה הן פעולתם, והתרחבה
ומרשו המהולש הם מעשה ידי הפרושים. וזאת הולדה אינה צודקת לפי דעתו. כי אם הצדוקים אשר נפירו
הם היו מן הספרים הלא יתברר לנו מה כי לפני הפירוד היו הפרושים והצדוקים אחד ועסקן אלה ואלה יחד במחנה
התורה להבין בסקרא, ובדקדוק ומתינות בדון ובהסדר חלמדים הרבה ובעשות סיני לתורה כמצות אנשי נה"ו.
אנו רואים את הפרושים שאחר הפירוד הולכים בכל המדות האלה, ונגד זה אנו רואים כי הצדוקים לאספק הפירוד
לא הלבן בדרך הזה ונעדרו כל אלה המדות. מה נשפוט כי בסבה קמנאש והחרות עזבו הדרך הראשונה אשר הלכו
יחד עם הפרושים והלכו דרך לעצמם, ועל כן הצדוקים היו המתנגדים ולא כהפך, כי הפרושים נשארו על מצבם
הראשון אך הלכו בו ממעלה אל מעלה, אבל הצדוקים סרו מן הדרך אשר הלכו בו לפנים, וכן מקרה כל מהניס
מאז אם התנגדותו היא לשום סבה אחרת, ואם נחזיק שסאו ומקדם היו המפורס והחכמים עומדים ומפרישים את
התורה הלא צריכים אנו לתדות שפרושים מלאו את הפקידה לאחר הפירוד כמו לפנים ולהפך צריכים אנו לתדות
נ"כ כי הצדוקים לא עשו כן לאחר הפירוד וע"כ הם הם שסרו מדרך המקובל ולא הפרושים.

אשר נאמרו מן המשלה על הזיפוך. או בכפל כחם החיוקן בכל דבר דתי לקדש את ה' אלהי ישראל. אמנם כאשר החסידות הנוסדת על יישור הדעת והלב היא המדרגה הנאותה והנכונה להביא את האדם לשלמות נפשו, כן גם החסידות הקשורה בשיבוש ובלבול המחשבה העבירה מאז את רבים מבעלי החסידות ממטרת השלמות וגרמו סביכות הגבש והשתמטות. והנה אם נתבונן בהכונת האסיים כפי אשר יצוירם כותבי הדורות אשר הכירו מעשיהם נמצא שכל מעשיהם ודעותיהם בלתי מתאימים עם התכליות של החברה האנושית ואינם סתמים בבנות התורה, אמנם יתנגדו לתכלית האחרון על פני ארץ ותבל שהוא תקון העולם, והתחברות כל בני אדם יחד לדעה מסרית אחת, עד שנאמר אלו כל באי עולם יעשו כמעשיהם וטו לבבם לדעתם ולדרכם אין לעולם עמידה אפילו שעה ארת. האמנם אמת הוא כי היה שרשם החסידות האמיתית אשר יסודה שמירת התורה ודרישתה, אבל סדר היה השורש זה כמק כי עיזבו את דרך התוך. כי החסידות כרה יקרה בעודה שומרת מרתה וגבולה. אבל אלה האסיים עברו גבול והסידותם שטפה בחוקה ומרי שטפה לקחה עמה בלכתה פתיות וסבלות משאות שאו ומרוחים עד כי נחשבו בעיני רואיהם כמנהגים בשעון. הבנוי היותר נאות להם הוא מה שקראו להם חכמי המשנה, והוא: הסיד שומה. ואמרו עליהם, שזה הסיד הוא מכללי העולם (סומה כ'). ואין ספק גם כן אלה המכונים אצל חכמי המשנה בשם טובלי שחרית, וגאמר עליהם שהיו מרובחים עם הפרושים, אין זה מכון כי אם על האסיים. הנה יוספר שיחה ויכוהית בין טובלי שחרית והפרושים. אומרים טובלי שחרית קובלים אנו עליכם פרושים שארם מיכירים את השם בשחרית בלא מבלה. אומרים פרושים קובלים אנו עליכם טובלי שחרית, ישאתם מזכירים את השם מן הגוף שיש בו שומה (תוספתא ידים פ"ב). מזה ראינו שהיו טובלי שחרית הכרה מיוחדת אשר היה מנהגה לטבול בכל בקר ובקר, ואמת גם כן כי זה המנהג היה ביתור אצל האסיים על כן ודאי כי זאת השיחה היתה בין הפרושים ובין האסיים, ויצא לנו מזה כי דרך החסידים האלה לא היה נוה לפרושים. כבר בתחלת מלחמת ההשמונאים היו החסידים הראשונים מרדפים נפשם למות להלחם בעד חירות ישראל והפשויות הדת. אבל אם כי מדרגת חסידותם גדולה ונשגבה, בכל זאת לא יצאו בה חוץ לגבול, והתורה היתה להם תמיד לעינים. ועל כן לא גמנעו מפני חסידותם מלהלחם בשבת (ס' מקביים א' מ"ד) ואם נמצא שהפריוו לפעמים על מדת החסידות הממוצעת בענינים דתיים גם בזה עמדו על אדמת התורה למלא מצות אנשי כנסת הגדולה שאמרו: עשו סיג לתורה. ולא יאות שיאמר עליהם שהם היו כח מיוחדת. אמנם אלה החסידים היו מכתר האומה והאיתנים אשר קיום דת התורה נשען עליהם, והם החסידים והם הפרושים. ועל כן לא לאלה ולא לאלה יאות השם כח אבל בעצם וראשנה היה, חסידים" או "פרושים" כנוי לכל האנשים הטובים והבשרים ומקדקים כמצות. ואחרי שרוב אישי האומה נמשכו אחריהם על כן ניתן הבנוי הזה לכל היהודים אשר ידם תבון עם הפרושים והם רוב האומה. אבל הכת הנקרא אסיים, לא היה רק תולדה מקולקלת מן הפרושים או החסידים הראשונים, ולא היתה דעת הפרושים נותה מהם וממעשיהם. האמנם שכל תכונותיהם דומות במקצת לתכונת החסידים אשר טרם נקרו, אבל בכל ארת מתחכונת אשר היו מצוינים בהם עברו תק וגבול עד שאבדו סחות התכונה ומכנה המסרי כפי אשר נמצאו אצל החסידים. הנה בשמירת המורה עברו חק כל כך, עד שהיו מכלים זמן רב הרחיצות וטבילות. גם מיראתם מפני המומאה לא נשאו להם נשים. רושם החבר או הפרוש הזה — כאשר ראינו למעלה — שלא לגדל ברמה דקה, והם משכו ידם מניהול ברמת מכל וכל ולא עסקו כי אם בעבודת האדמה. וכן היה רושם החבר: שלא היה פרוץ בנדרים מפני שדי לנו במה שאמרה התורה, אבל אצל האסיים הורחב הסיד הזה עד שהיו נמצעים מלהשבע אף בעת הצרך והחברת. ובצדק לא היה דרך הפכפך בזה נותה בעיני החכמים.

גם טבילתם בשחרית דוּתה להפריזה בלי סבה מושכלת. אם אמנם שגם החסידים קדמוניהם והפרושים היו נוהגים בטבילת שחרית אבל רק לסבת קרי וזה היה כרין. והתמיד דבר זה אצל הפרושים עד אחרוני התנאים (ברכות כ"ב:) ועוד בזמנו של רבי הנינא אחר מהאמוראים הראשונים נזכרו מובלי שחרית (עי' ירושלמי ברכות ס"ג) אבל טבילת האסוים דוּתה תדירה בלי סבה מיוחדת ואינה אלא הפריזה של שמות. אבל כל הפרישות והטבילות והסגופים והרתקות מן המתיר להם אשר הרגילו בהם, וביחוד התבודדותם מחברת בני אדם אשר לא מבעלי חברתם היו סבה שנוקשה נפשם בהתבוננות במופלא ובעיוני היות. עד שהאמנו בנפשם כי על ידי מנהג חייהם ומשפטיהם, ישיגו רוח הנבואה לדעת העתירות. השתמשו בשמות הקדושים ואולי גם בשם המפורש. מסודות חברתם היה ידיעת שמות המלאכים, והיו להם גם כן כתובים המיוחדים להברתם וכן היו רופאים את החולים באמצעות מיני שרשים ואבנים ועל פי כתובים ישנים. וזה בלי ספק מכון על ספר הרפואות אשר ידובר סמנו בתלמוד ומיוחס לשלמה המלך (פסחים נ"ו:). ומסופר ביחוד כי בסגלת השרשים והאבנים בצרוף עם סגלת הכתובים פעלו פעולותיהם (יוסיפון ועי' גרעין ח"ג צד 526). מאד הזהירו את אנשי חברתם לשמור את כתובי החברה שמירה מעולה, מזה נראה כי מלבד ספר הרפואות הנזכר עוד היו להם כתובים אחרים אשר רשמו בהם לימודיהם ומדרשיהם. ככל יום היו משימים בבקר השכם וקודם שהתנץ החמה היה ראשית מלאכת יומם להתפלל בבקשה מאת אלהים לחרש אור היום. נוסח ההפלה שהשתמשו בו היה מקובל מדור דור וכלי ספק מכון זה על ברכת קריאת שמע אשר נוסחתה: המאיר לארץ וגומר (הר"ד ש"ד תולדות קליר הערה כ') ואהוו בזה את מנהגם של ותיקין שהיו גומרים את שמע עם הנץ החמה (ברכות ט"ו) אבל אין ותיקין כנוי לאסויים. בבאבל ובמשתה היו מאמס את המתירות ולא אכלו בשר ולא שתו יין, ובפרט היו ממאנים בכל תענוגות בני אדם. בשביתה בשבת היו מרקקים כחוש השערה ועברו גבול עד שלא היו מלמלים דבר קטן או גדול בשבת. וכן היו חיים כשבת חיי צר והיו מקמצים עצמם בלקיחת המזון. אלה הם קצות ררכיהם ומעשיהם.

הנה להכליחנו די בזה המעט להביר מרכבו יחוסם אל הכמי הפרושים ולדעת מה מעשה הכת הזה הפעיל על הפרושים ודוּתה סבה לכמה תיקונים וחקים. אין ספק כי מעשיהם בבחינת היותם חיי צר בשבת, והמנעם מלאכול בשר ולשתות יין, היה סבה להכנסים להקפיד הקפדה מופלגת לענג את השבת במאכל ובמשתה (שבת ק"ח.) ולהקן ברכת המזון על הכוס (עי' ברכות נ"א.) ושהיו מקדשים את השבת על היין (פסחים ק"ו.) ויהיו משמחים את ביתם בגלל בבשר וביין (שם ק"ט.). וכן מה שהאסוים היו נמנעים מלמלטל כל כלי בשבת גם זה גרם שהחכמים עמדו נגדם ותקנו תקנה חרשה. כי מעשה האסוים בזה הוא בלי ספק אהת מן ההפרוזה אשר הפרויו על נדת החסידים הראשונים. כי כבר בראשונה היו אומרים שלשה כלים נימלים בשבת מקצוע של דבלה, וזומאליסטרון של קדרה, ומכין קמנה שעל השלחן, (שבת קכ"ג:), ובאו האסויים והחטירו כדרכם וגמנעו מלמלטל כל כלי, ודוּתה הרבר רע בעיני החכמים ונמנו וגמרו להתיר הכל (שם קכ"ב:). ואף כזה היה מנהג לחסידים הראשונים אשר היו מפליגים לעשות סיוג לפרישת האדם מאשתו בימי נדתה ואמרו ששוב שתתגנה אשה על בעלה בימי נדת דוּתה ולא תכחול ולא תפקס, וראינו עד אופה דרחיבו האסויים ההרחקה הזאת עד שיצאו לקצה האחרון ונמנעו מלישא נשים כל עיקר, ובא רבי עקיבא וראה כמה קלקולים באו על ידי הפלגת החסידים ואמר בפרוש א"פ לא תכחול ולא תתקטט מופה שתתגנה על בעלה והתיר הכל (שבת ס"ד: ת"כ ס"פ מצורע). ונשים לב אל האודרות העצומות אשר הזהירו החכמים את המונע מלישא אשה. ומשלוהו לשופך דמים, ומטעט את הדמות, ואמרו עליו שגורם לשיבנה שתסתלק מישראל (יבמות ס"ג:)

ס"ד), ולולא שהיתה המניעה מלישא אשה מותרשת אצל רבים מאישי האומה לסבה מיוחדת, ודאי שלא היה להם להכמים סבה להפליג כל כך באזהרות ללא צורך, כי בדרך התווה והרגיל היו כלם נושאים נשים, ונגד איזה פרטים היוצאים מן הכלל לא היו הכמים מתלהבים כל כך להפליג באזהרות לאין קצה, אין זאת כי אם שהיו אזהרותיהם מכוונות נגד כת מיוחד אשר שמו להם לחק שלא לישא נשים ולא נודע לנו כת אחר כי אם חברת האסיים ועל כן בלי ספק כל האזהרות ההן מכוונות אליהם. ואולי גם מאמרים: הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא (סנהדרין פ"ו מ"א) מכונן נגד האסיים אשר היו רופאים את החולים על ידי לחשים (גרעץ ח"ג 526) וכן מה שאמרו התורה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב אולי גם זה מכונן על האסיים ולחשיהם. על כל פנים אנו רואים מכל זה כי רע בעיני חכמי הפרושים מעללי החברה הזאת אך אמת הוא שלא השגיחו עליהם ולא היה להם דין ודברים עמיהם כי נמייתם לא היתה מסוכנת לדת, כי מלבד שאנשיה מתי מעט, גם היו רפי כת וישכנו בדרך ונפרדים ולא רבו מעולם עם הפרושים. אם מגלת חסידים הנוכרת בתלמוד (ירושלמי סוף ברכות) אשר בעלי התלמוד העתיקו ממנה מאמר יקר: אם תעובה יום יומים תעובך, אם היא משוירי ספרות האסיים אין הוכחה כלל וכולל. הן אמנם נמצאו אצלנו מאמרים רבים (מס' אבות) אשר תכונות האסיים נשקפות מתוכם (יעלליניעק ארוענפ 1849 צד 537, 553). אבל אין זה מופת על היות האומרים אסיים בהחלט, אמנם המאמרים ההם כוללים מרות החסידים האמיתיים וכבר ידענו שרעת האסיים נבעו בעצם וראשונה מרעות החסידים הראשונים, הראיה היותר מברחת שהפרושים לא רצו בדרך האסיים היא כי לא השאירו שמם וזכרם בכל ספרי התורה שבעל פה לטובה. כי כל ההשערות אשר העמידו רבים מדרושי קדמוניות ובקשו למצוא זכר שמם בתלמוד כלן הן השערות התלויות בשערה ואין להן על מה לסמוך¹). ואמנם מלבד כל זה היו להם עוד מנהגים אחרים אשר לא היו כרצון חכמים כמו אשר נמנעו מלהקריב קרבנות במקדש (יוסיפון ופילון). ובלי ספק לא היה דעת חכמי הפרושים נוחה ממנהגם אשר היו בודדים ודבר אין להם עם אדם ומשכו ידם מן המלחמות אשר היו מלחמות ה'. אבל כבר אמרנו כי מהיותם אנשי שלום לא השגיחו עליהם הפרושים לא רדפום ולא רבו עמיהם, לא כן הצדוקים הם היו בעלי ריב לפרושים ובזמנים שונים עצמו וגברו חיל עליהם, נגדם התעוררו הפרושים בכל כחם, ודברי ריבות אלה נהיו סבה אצל הפרושים לתיקונים חדשים לדרשות והלכות שונות כאשר נראה בפרקים הבאים.

פרק ארבעה עשר

יוחנן כהן גדול, הכותים, יהושע בן פרוחיה, נתאי הארכלי.

אם גם נחלק לב העם ברעות הדתיות, הגה באחת היו לב אתר ותוא: כפריקת על העושק מעליהם להשיג הצלחה קיימת. מן היום אשר קמו החשמונאים ויעירו קנאה על אויבם עמדה להם אהבתם אל דת אבותם כי גברו ועשו חיל. רב מאשר עשו שאר אחיו עשה שמעון החשמונאי להשיג חירות ישראל. אבל התורות לא נשלמה עד ימי בנו יוחנן הורקנוס, אשר נודע בשם יוחנן כהן גדול. הוא הגדיל לעשות מכל אחיו הרחוב גבולות ארץ ישראל וידבר עמים תחת רגליו. בכל מלחמותיו אשר נלחם הצליח ובמלא רוחב ארצו פרח האושר לצבי ולתפארת. אז עלה כבוד דת-ישראל למעלה ראש. ורבים מעמי הארץ

1) מנדב רע הוא אשר כמעט היה לניסוח בדורותינו שכמה מחברים תולים השערות על רסו קל ובסופו, ובמציאות באיזה מאמר בתלמוד קצת דמיון בינו ובין דעת איות כת מן הכתות שמיד תחלימים שהמאמר יצא ספי' אחד מבעלי הכת החז ולא עוד שלשונים בוראים כתות מחומר מלה אחת כמו מי ששעשה את ותיקן לאסיים והעניים בתחלים לכת לים, ובאמת אין כאלה וכיצא בהם שם וריח.

הארץ מתוהרים. כי כאשר הגיה לו ה' מן היונים, אז עלה על האדומים אשר היו לצנינים בצדו, ויעש אתם מלחמה, ויגבר עליהם ויכניעם תחת ממשלתו ויכריחם לקבל דת היהודים. האונם הזה לא היה ביחוד מסכה מדינית אלא גם מסכה דתית, כי השתדל בכל עו להסיר מוקשי הדת אשר סביבותיו למען החיוק דת התורה ולתת לה מוסרה נאמנה. האמנם שלפי דעותינו היום הזה זה האונם כתם לאימהור בחיי יוחנן, הלא בעד חפשיית האמנה והדת היו כל המלחמות אשר נלחמו אבותינו ועליה שפכו רבבות מישראל את דמם כמים, ואיך עתה הוא עצמו יכריח אתרים להעבירם מרתם? אבל איך נוכל לדעת היום הסבות הגדולות אשר הניעוהו בזמן ההוא לעשות דבר אף כי לא יכול להצדיקו? כי רבים היו המכשולים אשר היו מארבים להם מכל צד, וקיומם וקיום רתם היו תלוים בהשתדלותם להסיר המכשולים בכל אופן שיהיה, אבל עוד מצד אחר יפלא הדבר מאד. איך הכריח את האדומים על קבלת הדת, הלא לפי התורה שבעל פה התיהדות כזאת אשר לא ברצון אינה התיהדות, כי אף המתגייר לשום אשה לשום יראה ולשום אהבה אינו גר. כאשר אמרו על המתוהרים בימי מרדכי שאינם גרים מפני שלא נתגיירו רק יען שנפל פחד מרדכי עליהם (מסכת גרים פ"א) וכן אמרו על מי שנתגייר לשום שלחן מלכים או לשום שררה (יבמות כ"ד); ואיכבה עתה נאמר שהאדומים היו גרים נמורים אחרי שלא נתגיירו רק מפני פחד יוחנן עליהם, ומרצוהם לשבת בארצם ולא ברצון ולא לשם שמים? אבל ברור הוא כי כל ההלכות המורות על ביטול ההתיהדות המוכרחת והיתה לשום פנייה אחרת לא היו קיימות עוד בזמן ההוא כי אם נהחדשו בזמן מאוחר. ולא קדמו מן העת אשר יד הרומיים היתה תקיפה על ישראל, אשר אז נספחו גרים רבים לבית יעקב, ורבים מהם נתגיירו לשם אישות או כדי למצוא חן בעיני ראשי היהודים (גרעץ ח"ג צד 331) ובפרט בימי הקיסר מיבוריאוס ולאחריו בחצי המאה האחרונה קודם חרבן הבית, שהיה הדבר רע בעיני הממשלה, על כן הכבירו הנאי הגרות והחליטו כי אין לקבל רק את המתוהר מסכה מוסרית ואז יצאו ההלכות האלה לאור. כבישותיו אשר כבש יוחנן בארץ סוריא היו סבה לתיקונים חדשים. כמה מקומות כבש בארץ סוריא ונרש מתוכם את וישביה והושיב בהם יהודים, והלא מוכן מעצמו שמן ועתה היתה החיוק את המקומות האלה במקומות שבארץ ישראל לענין המעשר ועל כן בלו ספק בזמנו התחילה חזקתם למעשרות. משני מקומות אשר נזכרו בשםם וכבשם יוחנן והם בית שאן (מ"ת פ"ג) וכפר צמח (יוסיפון) ידענו ביחוד כי היו נוהגים בהם מצות מעשרות עד יותר ממאה שנה אחר חרבן שאן בא רבי יהודה הנשיא והתיר את בית שאן ואת כפר צמח כן המעשרות (ירושלמי דמאי פ"ג תולין ח'); וכן יש ליחס לזמנו של יוחנן הרוש כמה הלכות אחרות הנאמרות בבחינת ארץ סוריא אחרי שהוא כבש חלק גדול ממנה הוכרחו לדבר על אודותיה מה יהיה דינה לענין החקים הנוהגים בארץ. ובכלל הזה ההלכה הקונה שדה בסוריא כקונה בסוריא ירושלים (תוספתא כלים פ"א גיטין ח'). כי ראינו שיוחנן השתדל להרחיב גבולי ארץ ישראל ולהכניס את סוריא תחת רשות היהודים כאשר עשה בשאר המדינות הקרובות לגבולו עד שהכריח את האדומים להתוהר, ועל כן הושם חלק ולמצוה להשתדל בישוב סוריא על ידי יהודים ואמרו שהקונה בה שדה כקונה בירושלים וכן הנהיגו בה מצות המעשרות והשביעית (נ"ו שם) ונראה שרוב ההלכות הנאמרות בבחינת ארץ סוריא הוסרו בזמנו של יוחנן¹. ואמנם מצד אחר היה הדבר קשה לתחוק את ארץ סוריא בארץ ישראל לכל

1) התלמד נוהן טעם למה יחשב סוריא לארץ ישראל? משום דכבוש יחיד שמה כבוש ויחיד כבוש את ארץ סוריא (גיטין ח'); רש פירושם שונים מה הוא כבוש יחיד (ע' ע"ז ב"א. בתוס'). ואם נאמר קדושה ראשונה לא קדושה (אחרי) לבא מה בוטל אם כבוש יחיד שמה כבוש הלא לא כבושה עולי בבל? אבל אמת שזאת ההלכה נשנית בימי יוחנן כשבש חלק בסוריא ובעת ההוא חקנו שלשה דברים המנויין בתוספתא שהתקנו בנשים, וודאי שלאחר זמן הוסיפו עליהם והתם הקשו בתוס', ד"ה קסבר, קשיטתם ע' בזה כי קצתו. ואישים רוב המקומות אשר ידכו מדין

לכל משפטיה ותקותיה, כי אם והיוקרה לכל ענינה כארץ ישראל הלא או גם לענין טומאה תהיה נחשבת כארץ ישראל. על כן גם לענין זה עשו תקנה גדולה. וזה שלא הרחיבו גזירת הטומאה שנגזרה מכבר על ארץ העמים גם על ארץ סוריא רק במקום שאין אפשר לכנוס בה בטרהרה והדרך המוליך אליה הוא דרך ארץ טמאה שרק אז הדעת נוספה לשית עליה גזרת טומאה, אחרי שהמקומות שבנבול ארץ ישראל ונושבות מן הגוים הם ממימים לא יסבול השכל שערים מנהם והלאה יהיה עפרן סהור ועין שיהודים יושבים בתוכן ועל כן גזרו שיהיה באפן הזה עפרה של ארץ סוריא מטמא כחוצה לארץ (תוספתא כלים פ"א) אבל בערי סוריא שעל הספר ונושבות מיהודים ואין ביניהן לבין ארץ ישראל ארץ טמאה, באפן שיוכל לכנוס בהן בטרהרה הלכת הארץ התיא טהורה, ועל כן הקנה שדה בסוריא סמוכה לארץ ישראל אם יוכל לכנוס בה בטרהרה טהורה — ואם אין יכול לכנוס בה בטרהרה טמאה (אהלות פ"ה מ"ו¹).

כל התקנות האלה נאמרו בסתם ולא נתייחסו ליוחנן כהן גדול אבל קרוב מאד כי יסודתן בזמנו. אבל יש גזרות ותקנות אשר נאמרו על שמו של יוחנן בפרוש אשר גזר ותקן להזק הדת. התקנות האלה נתקיימו בספרי התלמוד. יוחנן כהן גדול העביר הורית המעשר, ובימיו אין אדם צריך לשאול על הרמאי (מעשר עני פ"ה) שהיה מעמיד זוגות (ירושלמי שם) קיצור דברים האלה גרם שהם לפנינו כהרה. ובעלי התלמוד משתדלים לפרוש אור על מהות התיקונים אבל עם כל דבריהם עוד תשכון עננה על עצם המאורע. אחד מבעלי התלמוד יספר כי שלח יוחנן בכל ערי ישראל ומצא שלא היו מפרשים כי אם תרומה נדולה ולא היו מפרשים את המעשרות על כן גזר על רמאי של עמי הארץ ותקן שהלוקח מעם הארץ חייב לעשר עליהם וכל פירות עם הארץ נקראו: רמאי, ולבעבור זה אין צריך לשאול על הרמאי אחרי שהתקן שכל הלוקחין מע"ה חייבים לעשר (ע"י סוטה מ"ח). ולסבה הזאת תקן יוחנן כי לא יהיו מתוודים על המעשר יען כי לא היו מפרשים ואף החכמים שהיו מפרשים לא היו מפרשים כהתקן התורה אלא היו נותנים המעשר לכהנים ובשום ענין לא היו יכולים להתודות ולאמר וגם נתתין ללוי, כי לא נתנו כלל או לא נתנו ללוי ואיך יתנו תודה לפני אלהים על דבר שאינו אמת. אבל אחרים חשבו כי על כן במל הודאת מעשר יען כי היו אנשים אשר לקחו את המעשר בזרוע ובאופן זה לא יכול לאמר וגם נתתיו. אך מי לא יראה בכל זה שאין להם ברבר כי אם השערות, ורק אחת היא אשר נתיוקנה בביור, והיא: כי שלח בכל ערי ישראל ומצא שלא היו מעשרים. אבל אם נתבוננה בשום לב על ההודעה הקצרה אשר הגיעה אלינו יתבררו לנו הדברים על נכון. הגה אש שמענו שבימיו אין אדם צריך לשאול על הרמאי הודענו מה כי עשה יוחנן איות בבחינת המעשר אשר לפני זה לא היה כן. ומה הוא התיקון? זה מבואר בשתי מילות: שהעמיד זוגות. אך המבון בזה בשתי מילות האלה נמצא בספור אחר המסופר בתלמוד. והוא שאלעזר בן פתורא ויהודה בן פתורא היו נוטלים בבורע. הן אמנם שבעלי התלמוד ננו בזה את יוחנן אשר לא מיה בהם לעשות כמעשה הזה לפי שהבינו שאלה האנשים היו לויים ובאו בחזקה על בעלי התבואות לגבות את המעשרות לצדק עצמם ולפי הבנתם ננו את יוחנן בצדק, אשר לו היה הכת והיכלת למחות בעושי הרע וגם היה

לו

סרין ארץ סוריא ובקל תדין מעצמך מה הוא קדום וזה מאחר. רמאי פ"ו, ס"א. שביעית פ"ו, ס"ב, ומ"ו. מעשרות פ"ה ס"ה. הלה פ"ד ס"ו, וה"א. עילה פ"ג מ"ט. ר"ה פ"א מ"ח. ב"ק פ"ו. ע"ז פ"א ס"ח, אהלות פ"ה, מ"ו. תוספתא פאה פ"ד ומובא בכתובות (כ"ה). ובתוספתא שם פ"ג. הרמאי פ"א, תרומות פ"ב, שביעית פ"ד, מעשרות פ"ג, עולה פ"א, שקלים פ"ג, ע"ז פ"ב ס"ד, ומ"ה ומלכר אלה ע"י בתלמודים לכל חמשנות שציינתי

1) ע"י גיטין (ה'). וג' בבבלי: הרוצח לכנוס בה כשהרה יכנס. והאמרת עפרה מסא? כשרה תיבה ונגדל. וג' התוספתא שאם יוכל לכנוס כשהרה סודרה טמשע שהארץ סודרה ואין לגי' זו פ"ל לפי ששמות הגמ'. אבל נראה מתוך המשנה דאהלות שני' זו עקרות שגם במשנה מוסב מלת סודרה על הארץ וע"ש בפרוש הסב"ס וה"ש על המשנה הזאת שסב"ס"ם על פירושנו, ונמו פ"ג התלמוד. וק' בעיני להתלים שהברייתא בתלמוד היא כריתא אחרת כי כל אשר עינים לו יראה כי היא הברייתא בתוספתא, אבל נוסחאתה שבגמ' משוכשת. והנוסחא המשוישבת הזאת גרמה שבעלי התלמוד נמו כן הפירוש השגשג המוכרח במשנה.

זו בכל שאר הענינים הרצון להתנגד לעושי רע ואיך הגיה דבר רע כזה שיעמדו אנשים לעשות את העם בחוקה והוא לא משה בידם? אבל באמת לא היה להם דבר ברור במעשה הזה ושלא כדון גנו את יוחנן. כי באמת לא עשו דבר נגד רצונו של יוחנן, ומעשיהם שעשו הוא עצמו היה בסבת התקון אשר תקן יוחנן. כי ראינו שמצאו שלא היו מפרישים אלא תרומה גדולה ולא המעשרות. ואולי ראה יוחנן שתקון המדינה בזמנו הורש מאתו שאין להכריח על המעשרות. כי בעת שהיה ארץ ישראל נחלקת לשבטים, ולא היה ללוים חלק ונחלה עמם או היה המעשר משורת הדין אבל בזמנו של יוחנן נהפך הדבר, ונהיה המעשר לעול כבר משני צדדים האחד כי ימים ושנים עברו אשר נשתנה הארץ בשעירות המלחמה. והשני שהוכרחו לתת מסים מתבואת זרעם לממשלה, והלא בלי ספק התרשלו על כן עמי הארץ מלת המעשר ללוים, ועתה אף לזה ראה יוחנן שאין מן הצדק להכריחם, ולכבול מצות המעשר או אפשר על כן תלה הדבר ברצון כל אחד ואחד, את המוכרים לא הכריח כי לא מכרו את תבואתם בחוקת מתוקנת, ואת הלוקחים גם כן לא הכריחו כי מי יכול להביא ראייה שאינה מתוקנת, ואף אם אינה מתוקנת לא נחשב אכילתה לתפאת לפי דעתו. אבל לא כן הוא בתבואה אשר לא נפרשה ממנה תרומת מעשר שזה איסור האמור בפירוש בתורה על זה מוסב תיקונו של יוחנן. וזה שהיה מעמיד ממונים בכל עיר ועיר אשר יכריחו על הפרשת תרומת מעשר ואלה הממונים נקראו: זוגות כי שנים היו, ואחד מן הזוגות האלה היה: אלעזר בן פחורא ויהודה בן פחורא, ומה שנמלו אלה בזרוע זה היה תרומת מעשר וברצון יוחנן ובמצותו. ועתה נבין חבור הדברים: שלא היה אדם צריך לשאול תדמאי — ולמה? — מפני שיוחנן העמיד זוגות הממונים על כך (עי' קרבן עדה ירושלמי). אבל מצות המעשר בכלל לא קיימו בימים ההם כי אם שרידים בעם ועל כן הוכרחו לבטל תרומת מעשר. ואין להפליא כי לא היו מדקדקים כמאות וכמצווה במצווה הואת בעת ההיא כי התרשלות הואת היתה תולדה ממאורעות תבאן אשר הכריחו על זה. ואולי גם זאת, כי לפנים היו גודשים על המדה ברבוי המעשרות עד שהיו עליהם לעול כבר ונחאמת המשל הקדמוני תפסת טרובה אל תפסת. כי רמזים גדולים נמצאו כי אצל קדמונינו הובנה מצות המעשר באופן אחר מאצל המאורעות. בעל ספר טוביה (פ"א, ז', ח') יספר, כי נתן טוביה, את מעשרו ללוים ופריון השני נתן במאכל ומשתה בירושלים והשלישי נתנו לאשר נכון לו. וזה, לעניים. ולא אמר כי עשה כן שנה בשנה יען כי מדבר מהשנה השלישית אשר בה נתן שלשה המעשרות. וכן יפרש יוספון מצות המעשר (קדמוניו ס"ד פ"ח): לשני המעשרות אשר נצטוו לתת בכל שנה ושנה אחד ללוים והשני לאכילה בירושלים ויוספו בשנה השלישית אחד לאלמנה וליתום. וכן נרמז בתרגום השבעים והארמי, ועל כן נראה מה, כי דעת הקדמונים כי שלשה מיני מעשר נתנו מתבואת זרעם, שנים בכל שנה ושנה, ועוד נוסף על זה מעשר שלישי לעניים בשנה השלישית (רא"ג א. ש. 176 והלאה) ¹. ובכן היה עול המעשר כבר

מגשוא

1) רא"ג בספרו הנזכר צד 178 יחשוב שגם בהלכה שבתלמוד יש זכרון להחלפת השנה הואת ומביא ברייתא דספרי ראה פ" ע"ב ר' יוסי אומר יכול לא יהיו חייבין אלא על פבל שלא הורס ממנו כלום מנין הורס ממנו תרומה ולא הורס ממנו מ"ד, מ"ד ולא הורס ממנו מ"ש, מ"ש ולא הורס ממנו מעשר עני. מנין וכו' ומוכח מלשונן שפדברי מ"ל מעשרות בשנה אחת. ואני השמטתי בכונה הריאה הואת מפני שאף אם נאמר שיש בח זכרון הלכה ישנה הניסח מהחשבה עדיין אין הוכחה במה נוסח אם כדברי רא"ג שהייתה סברה שבשנה ה' יש ג' מעשרות או נוסח בזה שסברה שכשנה ה' יש ב' מעשרות אלא שלא נדחה מ"ש כי אם מעשר ראשון ונתון בשלישית מ"ש ומ"ע כס"ד דספרי פ"י ק"ס שם שגם בזה מתפרש לשון הספרי בפ" ע"ב יפה. והריאה ה"ב שהביא היא מספרי ש"ב: בשנה השלישית וכו' יכול שני מעשרות נותנין בה אין לי אלא מעשר עני שבו דבר הכתוב מן רבות שאר מעשרות. והכונה לדעתו יכול שרק שני מעשרות נותנים או רק מעשר עני לכך ח"ל את כל וכו' רבה. אבל אני לא מצאתי בשום מקום בספרי או ספרא או מכלהא לשון שאמר יכול, אין לי בתכיפה זה אחד זה כי שני אלה הלשונות מורים ש"ל מן הכתוב הוה הייתי לומר כך וכך ועתה אם אמר יכול שבשני מעשרות דבר אך יאמר מיד אין לי מן הכתוב אלא מעשר אחד ובהכרח שיש כאן השמטה וצ"ל כמו שם בפ" ק"ס.

גשוא ולא יפלא כי לעת הרעה והעוני התרשלו ממנו מכל וכל. ואולי מכון על העת הזאת מה שיסופר (מעשר שני פ"ה בירושלים) בראשונה היה מעשר נעשה לשלשה חלקים שליש למכירי כהנה ולוויה ושליש לאצר ושליש לעניים ולחברים בירושלים ועשו כן ברצון חכמים להקל המשא. ועוד בוטן האחרון הערימו בתחבולות שונות להפטר מן המעשר, כמו שעשו בני הנן שהיו מוציאים את פירותיהם מכלל מעשר שהיו דורשים עשר תעשר ואכלת ולא מוכר ולא לוקח (ספרי ראה פי' ק"ה ירושלמי פאה פ"א ב"מ פ"ח). וכמה הערמות נעשו בעצת החכמים עצמם (ברכות ל"א . ובב"מ).

עוד תקנה אחרת תקן יוחנן והיא שעד ימיו היה מכה בפמיש בירושלים והוא העביר הדבר. גם התקנה הזאת נתקנה לפי דעת הקרמונים לתיקון הדת. וזה שעד ימיו היו נוהגים היתר מלאכה בתולו של מועד, ותיקן יוחנן שאין לעשות בו מלאכה. ואמנם מהזכירם מכה בפמיש מזה נראה כי חשבו שלא אמר יוחנן כי אם מלאכת פרמסא כמו מכה בפמיש שכל העם שומעים את הקולות, ועל כן עד ימיו היו נוהגים היתר בכל המלאכות ותולו של מועד היה במדרגת ימי המעשה. אבל מי יודע אם אמרו כן מקבלה קדומה או מהשערה? ואולי לא היה זה כי אם תיקן לתועלת יושבי העיר שלא יהיה קול הומה נשמע בעיר הממלכה. ומה הוא היהם בין התקן הזה לזמנו של יוחנן כהן גדול? אם סבת התקנה היא לתועלת יושבי ירושלים למען לא יהיה קול הכהת הפמיש היוצא מבית האומנים העושים במלאכת הברזל נשמע בעיר הממלכה הלא כבר לפני זמנו של יוחנן היתה השעה צריכה לכך? אבל נראים הדברים כי באמת כבר לפנים היה המנהג שהרשי והמסגר היה מושבם תוך לעיר בפארודי ירושלים אלא שבעת המלחמות שהיה האויב מכתוץ נמלט החרש והמסגר העושים כלי מלחמה לתוך העיר, כי היה כן מנהג בימי קדם שהאויב הובש העביר מארץ הנכבש כל חרש פן יעשו חרב או חנית (ש"א י"ג י"ט), וכן המלך בכל הגלה עם גבורי החיל את החרש ואת המסגר. ועל כן בימי מלחמת החשמונאים הושיבו את חרשי ברזל לתוך העיר והיה מכה בפמיש בירושלים עד שבא יוחנן שבימיו היה שלום ובטח בארץ והחזיר הדבר לישנו. גם ביהוס לעבודת אלהים שבהמקדש תקן תקנות. הארת היא: שביטל את המעוררים. שעד ימיו אמרו הלויים בשרי: עורה למה תישן ה' (תהלים מ"ד). את המומר הוא יסד בימי המלחמות הראשונות אשר נלחמו החשמונאים באנטיוכוס איפיפנוס שתרף וגרף מערכות אלהים (פסוק י"ז) והוכרחו החסידים לבא במערות צורים ובמקום תנים (שם כ') ועל תורת אלהים הורגו כל היום (כ"ג) וזוורו בגוים ונמברו לעבדים (י"ב . י"ג). ובעת ההיא נתחברו תפלות הרבה ונתקיימו לנו באספת ספר תהלים. והנה זה המומר אשר בו התפללו לאל: עורה למה תישן ה'! זה המומר הושר במקדש כל ימי המלחמות עד ימי יוחנן. אבל כבר ידענו כי יוחנן מאהבת אמת היה מסאן לאמר דבר לפני האלהים אשר איננו מתאים עם האמת וביטל הודיית מעשר מהיותה תורה בלתי נאותה לזמנו אף על כן בטל לאמר, עורה למה תישן ה' יען כי בימיו זרחה להם שמש הישועה ונצחו את אויביהם וראה כי המומר הזה לא יאות עוד לזמנו (תוספת חרשים מ"ש פ"ה מ"ג הומן שערי י"א). ותקנה אחרת תקן בעבודת המקדש, והיא שלפנים היה המנהג שהיו שורטים לקרבן בין קרינו כדי שיסול הדם בעינו ויהיה נוח לכפתו ויוחנן בטל מנהג זה כי היה אומר אין זה אלא כמטיל מום בקדשי מובה שעל ידי השריטה עושה את הקרבן טרפה. אבל נס טעם זה לא היה מקובל אצלם כי יש אמרו שעל כן בטל מנהג זה מפני שהוא מנהג העמים בקרבנותיהם (בבלי מוטה ותוספתא שם פ"ג), ואולי לא היה לו טעם אחר כי אם למען הרחק צער הבהמה אשר אין בו צורך, ויכול להעשות באופן אחר שאין צערה מרובה ככה. וכן עשה באמת כי תחת השריטה תקן שיהיו עושים טבעות להכניס בהן צואר

הבהמה¹). — אלה הן התקנות אשר נתייחסו ביחוד ליוחנן כהן גדול, אבל בלי ספק נעשו בזמנו עוד תקנות אחרות לקבוע מסמרות הדת כמקדם. ונראה מאד כי יש ליחס לזמנו כמה חקים ודינים חדשים אשר נמסרו לנו ביחוס אל הכותים. כי כרוב הגוים אשר סביבותיהם כן הכותים אשר בקרבם היו למדת רוח ולסכים בעיני כל היהודים. ואף על כן העיר יוחנן חמתו ליסר אותם. עלה על שכם מקום משכן הכותים וילכד אותה ויחרב את מקדשם אשר על ראש הר גרזים אחרי אשר עמד ב' מאות שנה, ומקדשם הזה לא היה לו עוד תקומה (קדמונית ס"ג, י"ו) אך הכותים לא ניוסרו בכל זאת. וישבי שומרון הרעו עתה לישראל עוד יותר כי גדלה שנאתם מאשר היתה בימי קדם. ויעל יוחנן על שומרון ויצר עליה שנה תמימה. אך הוא לא הנהיג את המלחמה כי היה זקן בא בימים, ובראש החיל העמיד את שני בניו אריסטובול ואנטוניגנוס. אדות אתרית זאת המלחמה, נתפשטה הגדה ברורות שלאחריו, כי יוחנן שמע בת קול ויצא מבית קדש הקדשים שהיה אומר: נצחו מליא דאולי לאנא קרבא! וכתבו אותה השעה וכווננו שכן היה. (סוטה ל"ג. יוסיפון שם) והנה יהיה ערך ההגדה הזאת איווה שיהיה, על כל פנים אנו רואים מה גדול כבודו של יוחנן בעיני עמו עד כי יחסו לו גם כן מעלת הנבואה. אבל המלחמה והנצוח, אין אפשר שלא היו סבה לכמה תקנות בבחינת הכותים.

הכותים או השומרונים היו עם תערובות מכני ישראל אשר נשארו בשומרון ובשאר ערים אחרי גלות הארץ על ידי סנחריב ומגוים אשר הושיב מלך אשור בארץ ישראל. ממעשיהם עד שוב יהודה מבלבב אין לנו הודעה מקוימת. אך יש לנו קצת רושמים מהם. המלכים הצדיקים אשר היו ביהודה השתדלו להביאם בברית ה' באמת. כאשר עשה חזקיהו את הפסח שלה בארצם ובקש שיבאו לעשות הפסח. רבים היו נדרשים לבקשתו אך רבים היו משחיקים עליהם ומלעיגים בהם (דהי"ב, ל' י'). ואלה המלעיגים בלי ספק היו מן בני ישראל אשר היתה ידם עם הגוים אשר נאחזו בקרבם. וגם המלך יאשיהו השתדל להטיבם (שם ל"ד). בימי ירמיהו באו אנשים משכם משלו ושומרון להביא מנחה ולבנה לבית ה' (ירמיהו ס"א, ה') והם היו מן המטיבים. ואל זכריה באו גם כן אנשים מבית אל לשאול על דבר הצומות ומשמות האנשים יש לשפוט כי לא היו מבני ישראל (יאכט צד 46). אחרי שבו היהודים מן הגולה היה ברצון השומרונים להתחבר עם היהודים להיות גוי אחד ולבנות עמדם היכל לה' אך היהודים רחום בשתי ידיים ויאמרו אליהם לא לכם ולנו לבנות בית לה' (עזרא ד', א—ד). המדתה הוה הרחיבו הפרוד, ולמן העת ההיא היו צרים את ישראל והלשינו עליהם אצל הממשלה וגרמו עקוב גדול בבנין הבית. היהודים עשו כל אשר בכחם להרחיקם, ונתנו חקים קשים נגד ההתחברות עם הגוים אשר הושבו בארץ אף כי הבטיחום שכמוהם גם הם ירדשו לאלהי ישראל, העמידו לחק ולא יעבורו: בנותיהם אל תתנו לבניהם ובנותיהם אל תשא לבניהם ולא תדרשו שלומם ומובתם עד עולם (שם מ' י"ב). אך נגד זה גם השומרונים התאמצו בכל מאמצי כחם ועשו תחבולות לפתות רבים מישראל להתחבר אליהם וגם הפצם הצליח בידם, ולא ארכו הימים עד כי בנו להם מקדש בראש הר גרזים והיו לכת מיוחד, כבר בעת בנותם את היכלם על הר גרזים היה בידם העתקה מספר תורת משה, ואולי כבר בהעתקה הראשונה עשו זיופים אשר עוד היום נמצאים בהעתקתם, כי על יסוד זיוף אחד אשר זייפו בתורתם השתדלו להראות כי ההר גרזים הוא המקום אשר בחר ה'. ומלבד היוזפים נבדלו מן היהודים, ביחוס אל כתבי הקדש, עוד בזה כי לא היה אצלם בכלל כתבי קדש כי אם תורת משה וספר יהושע, אך שבוש דעתם בדברים האלה גרם גם ליהודים לעשות מצדם נדרים

1) עיין בח"ב מברוננו היה עם שערנו פעם חדש לתקנה הזאת והראינו כי באמת היה מנהג קרוב לזה אצל היונים, ואמת נכון הדבר מה שאמרו על זה בתלמוד שכן הוא דרך ע"ז ע"ש הי"ב.

גדרים וסייגים כאשר כבר ראינו למעלה (פ"ו ופ"י). גם בעקרי האמונה נבדלו מן היהודים כי לא האמינו בתחיית המתים ולפי הודעת התלמוד היה כן כבר בהבותים הראשונים (ספרות פ"ה ובפרש"י שם). ובלי ספק היו נבדלים מן היהודים עוד בדברים אחרים הגוגעים בדת, כי אם הקפידו על הרחקתם כל כך עד שאסרו התתן בהם זה לאות כי החזיקו אותם כגויי הארץ. וכל מה שנודע מעיניהם מתחלת בוא היונים לרגלי אלכסנדר הוא לעדה כי בחוקתם אז בימי עזרא כן חוקתם אחרי כי בימי אלכסנדר ולא נעשה פשרה בינם ובין היהודים אך יותר ויותר התרחב הפירוד. מן הדברים אשר אמר בן סירא (פ"ג כ"ה כ"ו) על אודותם נראה גם כן כי היו נחשבים כגויי הארץ. אך אין בירינו עדות מקיפות על תיקונים פרטים אשר יש ליהם לזמן ההוא. אבל מימי המקבילים היה להם סבה גדולה לתוק חקים בנוגע בעניניהם, כי עד הזמן ההוא היו על כל פנים למראה עיני ענף למאמינים בתורת משה, אבל בימי אנטיוכוס איפיונס הסירו המסוה מעל פניהם וגלו מה שבלבם, או פחדו פחד פן יעבור גם עליהם כוס התרעלה כעל היהודים, על כן באו לפני אנטיוכוס והודו כי לא יהודים המה מלבם ולא בנפש תפצה שומרים את השבת ואת המועדים ותפצים הם לעבוד את אלהי היונים ולהקריש להם את מקדשם (קדמוניות ס"ב, ה') אתרי הודאה כזאת קי זה חיזוקם לנאמנים בדת משה? על זה יאמר משל הקדמוני עלובה עיסה שנתחומה מעיד עליה שהיא רעה, ועל כן גם ממצב הדת לא היה ליוחנן סבה לחוס עליהם⁽¹⁾. ואמנם אם נתבונן בעניני יוחנן ובתיקונו נמצא כי רבה השתדלותו אשר השתדל בתיקון הדת, על כן אין ספק כי אחרי שהכניע את הכותים כי שם לבו גם לעשות תיקונים דתיים בתחום אליהם. כאשר היה ההיכל על הר גריזים לצנינים בעיניהם בעת עמדו כן שמוחו לשמועה מחרבנו, ועל כן עשו את היום ההוא יום שבעה עשר לחדש כסלו (ג"א תק"ב) ליום שמחה והג (מ"ת פ"ח). אבל גם אחרי חרבנו לא השתדלו היהודים לפתות את השומרונים בדברי רצון, למען יביאו עתה את קרבנותיהם-למקדש אשר בירושלים. אמנם היה להפך, שאז שמו לחק שאין לקבל מן הכותים קרבנות חובה (שקלים פ"א מ"ח). גורה אתה אשר האחרונים יחסו לעזרא, שלא יאכל אדם פת כותים (פרקי דר"א פל"ח), וכל האוכל פת כותים כאוכל בשר חזיר (שבועות פ"ח מ"י) אולי גם זאת גורת יוחנן כהן גדול וחכמי זמנו כי רק בזמנו היו הכותים נרועים אצלם מנכרים נמרים, ועל כן גם על פתם גורו אף שפת-של גוים לא נאסר עוד בימים ההם (שבת פ"א). ואמנם לארד זמן החיזוק לגר, אמת כאשר נמצא במקומות שונים, בימי רבי מאיר בקשו לגזור עליהם ולא רצו להודות על הגזירה עד שבימי האמוראים עשאוהם כנכרים נמרים⁽²⁾.

הסבה הראשית אשר מקדשם של הכותים לסורת רוח אל היהודים היתה מפני שלא נתנו לבית המקדש בירושלים כבודו הראוי לו ואמרו, כי לא בירושלים המקום אשר בחר ה' כי אם הר גריזים היא המקום הנבחר ומקדשם הוא הבית אשר אוה ה' לשכנו שם. וזאת העיר

(1) אין מתחלתנו לספר מחולדות הכותים ומתכונתם ומאונתם. הר"ר רפאל קירכהיים בספרו כרמי שומרון העמיק בפנה הואת בדברים ישרים ומתוככמים, קצת דבריו היו לי לעינים. וכן האריך יאסם בספרו קורות דת היהודים והכתות ה"א צד 44 והלאה.

(2) דיני כותים ששים בהם לישראל עי' ברכות פ"ו מ"א, דמאי פ"ג מ"ד, פ"ה מ"ס. פ"ז מ"ד. תרומות פ"ג מ"ס (עי' גרה פ"ד מ"ה) ויש משניות אשר בהן הכותים כנכרים עי' ברכות ע"ח מ"ה. שקלים פ"א מ"ה (אהלות פ"ט מ"ג ?) שחרות פ"ה מ"ח וכלן סתמיות והן הלכות ישנות ומזמן יוחנן ואילך, והראשונות נשנו אח"כ כשהקילו דין הכותים ובוה נמצא פשר לכמה סתירות מדומות. עי' תולין (י"ג). פירו (של מין) פת כותי ובתו' שם. ושם (ד'), תוס' ד"ה מצת כותי. והנה בשם ר"א אמרו כל האוכל פת כותים כאוכל בשר חזיר ואר"ע על זה שחוקו לא אומר לכם מה אמר ר"א כל' שר"א מיקל מאד וא"כ הרי סתירה בקבלתם מר"א ? אבל אינו כן כי ידוע שר"א הוא בעל הלכות ישנות. והוא קבל זאת השמועה שהאוכל פת כותי כאוכל בשר חזיר, אשר יסודה לפ' דעתי בזמן יוחנן ובסמיכה על המעשה בפרקי דר"א רק ששם צ"ל יוחנן במקום עזרא. אבל מה שאמר ר"ע בשם ר"א הוא מכונן על דעת עצמו של ר"א מן הכותים בזמנו שהקילו דינם. ואולי מפני שמעת המלחמה במקום ימי הבית התחברו הכותים עם היהודים נטר הרומיים שאו שכתה השנאה ביניהם לאלה. ועי' כרמי שומרון צד 10.

העיר שנאת היהודים נגדם מתחלת יסוד בית מקדשם עד חריבנו. ואף אלו הכותים לא היו צוררים אותם בנכליהם בכל עת ובכל אופן היה זה הדבר — כי הגבירה מעלת מקדשם על מעלת המקדש בירושלים — די להיות שנאתם כבושה לבלי תמחה עור. ועל כן רק הדבר הזה עשה את פרום פרוד תמים לא נשייתם מאופן המובן באיזה חקום ומאופן קיומם אצל היהודים. ועתה נבין מדוע המקדש במצרים לא היה כמו כן סבה לפרוד בין היהודים אשר בארץ ישראל ובין היהודים שבאלכסנדריא. כי גם במצרים בנו היהודים אשר ישבו שם מקדש לאלהים. המקדש הזה היה נקרא בית חניו. ייסודו היה בימי מלך המלך תלמי פטלומוס על מצרים. או ברח חניו מורע הכהנה ומבני בניו של שמעון הצדיק מצרימה, מפני שנפשו קצה מחמת המציק הוא אנטיוכוס אפיפנסוס. שם מצא חן בעיני המלך תלמי ואשתו קליאפטרא — ולדעת קצת (עוואלד ח"ד צד 409 "זרעץ ח"ג צד 85) היה לשר על צבאות המלך — הוא קבל רשיון מאת המלך לבנות מקדש במצרים. בתחלת ימי הבית הזה היתה שערורה גדולה בארץ ישראל ולא היתה השעה פנויה לתת לב למאורעות אשר היו בארץ רחוקה, ועל כן בלי ספק לא השגיחו על הדבר. גם מלבד זה לא היה נחוץ להשגיח כי לא היה בנין זה הבית רע בעיני הראשים בארץ ישראל. כי האלכסנדריים אף אם כברו במרא את מקדשם אשר בנו, כעבור זה לא חדלו לתת עינם ולבם לירושלים הקדושה, וחשבו והאמינו שהמקדש אשר בירושלים הוא המקום אשר בחר ה' בו לשכנו שם, ואילו היו נושאים את נפשם. שם שלחו את נדבותיהם, ופעם אחר פעם גם קרבנות. ובהיות כן גם הם עצמם לא החזיקו את מקדשם כערך המקדש אשר בירושלים כי אם בערך במה גדולה. ועל כן בשום ענין לא היה הבית הזה סבה לפרוד בין היהודים בארץ ישראל ובין היהודים אשר באלכסנדריא. ואחרי שהבית באלכסנדריא היה נחשב אצל היהודים בארץ ישראל על כל פנים למקדש מעט, הלא מוכן מעצמו כי היה הכרחי להגביל חק הבית הזה ודינו וקדושתו, לענין ההקדשות שהוקדשו בסתם אם קיים המקדש את נדרו אשר נדר בשיבוא הקרבן המוקדש לבית חניו? וכן הוכרחו להגביל עוד דברים אחרים הדומים לזה. ונראה שהסוּן היותר גאות להגביל חקים בענין זה היה זמנו של יוחנן. שאז היתה להם הרוחה מכל צד, ולא לבד שהיתה השעה פנויה אלא שהיתה השעה מברחת על כך. כי זמנו היה זמן ייסוד חדש לתורה, והדת התחדש נעוריו כגשר לתחוק במשמרות נסועים. ובפרט אחרי שראינו כי השתדל יוחנן לאבד את הכותים מן הארץ ונגד עליהם להיות גרועים מן הגוים והחריבו את מקדשם, על כן הוכרחו לדבר גם על אודת הבית שבאלכסנדריא להברילו מן הבית אשר היה לכותים ולפרסם כי אם גם שאין ערכו כערך הבית שבירושלים, על כל פנים נחשב כבמה המקדשת לה. אך אין בדינו מתיקניהם על דבר הבית הזה כי אם שחורים מעטים. ההלכה האחת בפנה הזאת היא: האומר דרי עלי עולה יקריבנה במקדש ואם הקריבה בבית חניו לא יצא (מנחות ק"ט:). ורצונם להודיע בזה, שהיושבים במצרים עוד יש להם חובות אשר חייבו למקדש בירושלים. שלא נחשוב כי המקדש במצרים יהיה לתושבי ארץ מצרים כערך המקדש שבירושלים לתושבי ארץ ישראל, אמנם עיקר הקדושה תלויה בירושלים לכל ישראל והיה מקום מושבו איוה שיהיה. ועל כן שמו לחק שגם ליושבי מצרים המקדש בירושלים הוא העיקר, ומפני זה כל אשר יקריש איש ישראל למזבח בסתם באיזה מקום שיהיה חייב להביאו לירושלים. והלכה האחרת הזו: האומר דרי עלי עולה שאקריבנה בבית חניו יקריבנה במקדש ואם הקריבה בבית חניו יצא. הנה אף שאמר מפורש שיקריבנה בבית חניו בכל זאת יקריבנה במקדש יען שמן הראוי יובאו כל הנדרים והנדרות למקדש שבירושלים שהיא העיקר. אבל אם עשה כמו שפירש בנדרו והקריבה בבית חניו יצא גם כן ידו נדרו. וכן נשנית הלכה כיוצא בזה לענין נדרי גזיר. וררעיון המנהג באלה ההלכות הוא זה. אף שהשתדלו לתחוק החבל המקדש את אישי האומה בכל ארצות נפוצותיהם

נפוצותיהם, למען יהיה עינם ולבם תמיד רק אל הנקודה האחת והיא: המקדש שבירושלים, ובודאי בלבם לא היתה רוחם נוחה בבית חניו, בכל זאת אחרי שבנו הבית הזה שם ה', לא רצו החכמים שבארץ ישראל להפוך את כונתם הטובה לרעה ולהשיב להם מעשיהם כמדר ומעל בה' ועל כן התירו ההקדבה בבית הזה אף שרת התורה אסרה כל הקדבה חוץ למקדש והוזהרה באזהרת כרת את כל איש אשר יעלה עולה או ובח חוץ למקדש ה', ועשו נגד החק מפני שראו שהשעה צריכה לכך. ומה נכונים דברי אחד מן האחרונים (רבא) באמרו: זה לזרון נהכוון, אמר אם יספיק לי בית חניו אני מטריח להביא אבל יותר מזה אינני רוצה לעשות כי לא אוכל לצער נפשי וללכת לדרך רחוקה. והנה כמו שהיתה התנצלות הוזהרה מספקת לאיש הפרמי שאקדיש קרבנו אף כן היא התנצלות מספקת לחכמים הראשונים על אשר לא פקפקו על עיקר ייסוד הבית במצרים והכנתו. אחרי שהם כונו לכבוד ה' וכנהו מפני שרחק מהם הדרך ועל כן אם יספיק להם הבית הזה הרי טוב ואם לא יספיק להם יתשלו לזמרי מעבודת הקרבנות ובעבור זה לא עשו החכמים תרעומת נגדם. ומאד יפלא כי דברו רק מקרבנות נדר ונדבה ואין אומר ואין דברים מקרבנות חובה לצבור או ליחיד וזה אות כי לא נחשבה ההקדבה במקדשם לאיסור אף אצל החכמים שבארץ ישראל. ודבר גלוי הוא כי לא היה תכליתם רק לשים חק בבחינת הנדרים והגדבות שלא יהיה שלהגם מלא ושלחן בית אלהים בירושלים ריקם², אולם אם גם מצד החכמה והשלום הוכרחו להסכים על מה שלא היה כח בידם לשנות, בכל זאת לא יסופק כי היה בלבם מינא. ומטעם זה היו קונסים את הבהנים אשר שמשו בבית חניו שלא ישמשו במקדש. אבל גם הקנס הזה עשוי במדת היושר ולא קנסום רק בזה שלא נתנום לנשת אל טובח המקדש להקריב, אבל לא היו מקפחים פרנסתם אלא חולקים ואוכלים עם אחיהם הבהנים בקדשים (מנחות ק"ט). אם כל אלה התיקונים אשר יצאו לאור בימי יוחנן ואשר מקצתם נזכרו ביתר על שמו אם יצאו כלם בהסכמת כל חכמי התורה מן הפרושים לא הוגד לנו כפורש, אבל נראה שכן היה. כי תקון אחד אשר עשה היה שלא כרצון חכמים ונזכר ביתר כי היה שלא כרצונם ואף יוחנן חזר בו בעבור זה, ועל כן יהיה זה לאות כי על שאר תיקונים לא היו מערעים. מזה התיקון מסופר על דרך זה: מלכות יון נורה גזירה שלא להזכיר שם שמים על פיהם וכשנברה מלכות חשמונאי ונצחוהם התיקנו שיהיו מזכירים שם שמים אפילו בשמרות והיו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כהן גדול לאל עליון. ואין ספק שבימי יוחנן נעשה התיקון הזה כי לפניו בימי שמעון לא היה כן. שבימי שמעון היו כותבים, בשנה כך וכך להיות שמעון כהן גדול ולא כתבו "לאל עליון" (גרעץ ח"ג צד 470). ולפני שמעון לא היו סונים לשנות הכהן הגדול כי רק או כאשר היו סמנים את שמעון לנשיא קיימו וקבלו עליהם שכל אגרות ופתיקות נכתבו על שמו וימנו לשנות מלכותו (מקביים ס"א פ"ד וקדמוניות ס"ב פ"ו) אבל לפני זה כשהיתה יד היונים תקיפה עליהם

1) מסקנת הגמ' במנחות יצא ועגשו כרת. וזה פליאה כי אך יעלה על הדעת שיצא אדם בקרבן וחיב כרת על הקרבנו? ואסור שאם הקריבה בבית חניו לא יצא ואילו חיב כרת למה אסור לא יצא לכהן הלא ראי שיאסור נ"כ ועגשו כרת? והברייתות בתוספתא פ"ב שנאמר שם בפירוש לא יצא ועגשו כרת, יצא ועגשו כרת, אין כהן תעלה לנו כי כל אשר לו עין רואה ימצא שאין אלה הברייתות קדומות רק נתיסדו על פי מסקנת הגמ' כאשר נמצא כן בהרבה ברייתות שבתוספתא. ויחברר זה עוד למה כשנדבר מן התוספתא. ונגמ' פ"ד ר' יוחנן המשנה לצד הזה ומשתדלים להביא ראיה לפירוש של ר' יוחנן ולא הביאו התוספתא ואף רבא השתדל לפשר הדבר ולא ידע מן התוספתא. ורבב"ח אר"י האוסר הרי עלי עולה שאקריבה בבית חניו והקריבה בארץ ישראל יצא ועגשו כרת מזה מוכח שאם הקריבה בבית חניו שאינו עגשו כרת שאם לא כן למה לא השמיענו חדוש יותר שאף בשאקריבה בבית חניו עגשו כרת? וכן לא מוכח מדין מן הברייתא שבגמ' הרי עלי עולה שאקריבה בסדר והקריבה בעבר הירדן יצא ועגשו כרת שזה לא נאמר רק במקומות שלא הותר אבל בבית חניו הותר, לצורך השעה הרי אסור (שם ע"ב) בפירוש שהעלו עליו עולה לשם שמים וזה מורה שנתנו התנצלות על הדבר ולא חשו לשחית חוץ ומה שכתבו התוספתא שלכני נח היה מלכה זה נגד המציאות, סוף דבר שיצא ועגשו כרת אינו אלא לשמאל.

עליהם היו כותבים ומונים למלכי יון וכותבים את שם המושל בשמרות (ידים פ"ד מ"ח) ועל כן התיקון לכתוב „בחן גדול לאל עליון“ יצא בימי יוחנן, אבל לא היה כרצון חכמים כי כששמעו חכמים בדבר אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר מוטל באשפה, ובמלו הדבר ואותו היום עשאוהו יום טוב (ר"ה י"ח): והיום הזה היה בשלשה בתשרי ונוכר בין הימים אשר אין לספור ואין להתענות בהם (מ"ת פ"ו). ועתה בלי ספק כי על כל תקנותיו האחרות היו חכמי הפרושים מסכימים. ההכבדה הזאת לא הפריעה עד סוף ימי חייו, אבל עד הוּמָן הוא דבק בפרושים והיה משען חוק למסד הדת על מבוגו הראשון לפי דעות הפרושים, ועל כן בכלל היו ימי ממלכתו טובים לישראל גם בבחינת התורה הרת ליושגו, והיה הוּמָן כשר לדרושת התורה והשתלשלותה, ונס או חורו האשכולות אשר במלו במות יוסי בן יעזר.

האשכולות האלה היו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבל. יהושע נשיא ונתאי אב בית דין (תגינה פ"ב מ"ב) הלכות לא נמצאו על שמם מלבד אתת על שם יהושע בן פרחיה: המים הבאים מאלכסנדריא טמאות מפני אנטליא שלהם (הוספתא מכשירין פ"ג ר"ש במשנה שם פ"ז מ"ב) כי על ירי האנטליא שזוא הרלי אשר השקו בו המצרים את השרות מממי גילום ועל ידי שנשפכו בכנות אדם נעשו החמים מוכשרות לקבל טומאה (ערוך טלים צד 101) ועל כן חשש יהושע בן פרחיה על החמים הבאים משם אולי נתלחלו מן המים אחרי שהיו כבר תלושים ונכשרו לקבל טומאה. אבל לא הודו לו החכמים ולא חשבו לזה, אך אמרו: אם כן יהיו טמאות ליהושע בן פרחיה (אחרי שהוא חושש על זה יכול להחמיר על עצמו) וטהורות לכל ישראל שאין אנו חוששים פן נתלחלו¹). ואמנם אפשר מאד כי היה ליהושע בזה עוד כונה נסתרת. כי האמנם שרוב הרושמים אשר רומזים על בית חנו ועל דעת חכמי ארץ ישראל על אודותיו יגידו לנו כי לא ערערו עליו ערעור גדול והיו נותנים נגדו ברצון או שלא ברצון, בכל זאת מצאנו שהיו לבית הזה מתנגדים אחרים אשר הפריזו בהרעמתם נגדו כל כך עד כי לא נתנו לו קדושת בית אלהי ישראל (מנחות ק"ט). ועתה אולי יהושע גם הוא היה בלבו מתנגד לבית הזה והמציא בדרשת חשש הרחק למעט הראות כי כל הבאות הארץ במצרים היא בספק טומאה ועל כן כל מנחותיהם אשר יקריבו בבית חנו טמאות. מלבד ההלכה הזאת לא נתקיים ממנו דבר בעניני הלכה, אבל נמצא ממנו מאמר מוסרי יקר מאד (אבות פ"א) עשה לך רב וקנה לך חבר. לכדברים האלה נמצא אזהרה נחוצה לומן שהוא אשר בו היה פרוד הרעות בעניני הדת והתורה הולך וגדל, ובעת כזאת הלא נחוצו מאד להעיר הלכות לדרוש התורה ולדבקה בה על פי דעות הפרושים. וזה יושג על ידי הלמוד אצל רב הגון ועל ידי דבוק הברים. שני העיקרים האלה אשר העמיד יהושע נושאים על פניהם את מטבע אהבתו אל תורת הפרושים והשתדלותו להשריש

בקרב

1) הר"ר זכריה פראנקל בה"מ צד 34 הק' מה השיבו לו החכמים וכי אין נאמנות ליהושע? ואיך החלישו שמורות לכל ישראל ישאלו לבאים מאלכסנדריא אם דברי יהושע כנים? ונפרש את השמים הנשאבים ע"י אנטליא היה תהלתו לרצון דבר מחובב ונחמים נשאר לרוב לחלוחית ובאו על המסין הנקצרות ודמה יהושע שזה ככלל משקה שתלחלו לרצון א"ל ש אין סופו לרצון ה"ו בני יותן וחכמים הולקין מפני שתלחלו לצורך דבר מחובב ודומה לכדי שתודח הכותל (מכשירין פ"ד מ"ג) ותנה אם דרך פלפול הוא זה נקבל ואם לדין יש תשובה. כי עד צורך ריאה אם המים הנשאבים לרחק תהקעו ולהשקותו ורוצה ג"כ לרחק נוש אדמה שצליה אם זה בכלל צורך דבר מחובב ואנו ישיגנו (שם פ"ג מ"ד) המרכיץ את ביתו ונתן בו המים ובענין אם מחמת המים כבי יותן? ונגד אלו נתלקו בדין הרי יש כאן מחלוקת ולבית אמרו לא תחת מחלוקת בישראל? וע"כ ודאי שהיושע לא אמר טמאות ודאי אלא שיש חשש לטומאה אולי נתלחלו וכמ"ש בפנים. והשיבו חכמים אם רוצה להחמיר על עצמו מחמת חשש יחמיר אבל לא לאחרים. ודאיה מתוספתא שצודה: חליפא בן קרינא אומר שום של בעל בני טמא מפני שמרכיץ עליו כמים ואת"כ קולעין אותו, אמרו חכמים א"כ יהיה טמא לחליפתא וסבור לכל ישראל. ובהו סיום החכמים בלי ספק מפני שאין חוששין לשום זה טמא באו עליו מים שאלו הדרו שודאי באו עליו מים הלא אין ספק שטמא ל"ע, וע"כ גם התוספתא המדברת מיהושע אשר דבוריה וצורתה דומין ממש ליאשונה א"כ בלי ספק גם פ"י הרבירים שזה. ושם פ"ג מ"ה תנן: המרכיץ את גרנו אינו הושיע שמה נתן בה המים וסגנו. והמעיין במשנה הזאת יבצר שהיא היא הדין שבתוספתא לפי פירושו, ואין להאריך בזה יותר.

בקרב עמו וכן העמיד עוד עיקר שלישי אשר יסודתו ברנשי אהבה לבני אדם, הוא היה אומר הוי דן את כל אדם לכף זכות. ואין לנו מרת תסד ואהבה נגד בני אדם גדולה מואת. גם מצאנו הארבלו קבלטו מאמר יקר (ג'ו' שם) אך זה החכם מדבר בנפש מרה עד כאר. הוא היה אומר: הרחק משכן רע, ואל תחבר לרשע, ואל תתיאש מן הפורענות. ואין לנו זמן אשר בו נאותה האודרה על ההתחברות לרשע יותר מומנו של יוחנן. והלא יוחנן עצמו אף כי היתה ידו עם הפרושים בכל זאת לא התרחק מן השכנים הרעים שהם — לפי דעת הפרושים — היהודים הצדוקים והתחבר להם ונתג עמהם באחוה, וקרוב מאד כי אם נתאי מוהר לררחיק מן השכן הרע ולכלתי התחבר לרשע היה מעשה יוחנן נגד עיניו. כי ממעשה נורא אשר קרה בסוף ימי יוחנן נראה כי הישב אשר דבר נתאי הארבלו וראה האותיות לאחור.

ינאי המלך — הוא יוחנן כהן גדול לא אלכסנדר ינאי — הלך לכוחלית שבמדבר וכבש שם ששים כרכים ובחותרו שמה שטחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל. אמר להם אבותינו היו אוכלים מלוחים בזמן שהיו עמוקים בבנין בית המקדש אף אנו נאכל מלוחים וזכר לאבותינו, והעלו מלוחים על שלחנות של זהב. היה שם איש אחד לץ לב רע ובלעל ואלעזר בן פועירה שמו (לדעת יוסיפון יונתן הצדוקי), ויאמר אלעזר לינאי המלך לכם של פרושים עליך. ומה אעשה? הקם להם בציץ שבין עיניו. היה שם זקן אחר ויהודה בן גדידים שמו (יוסיפון קראו אלעזר) ויאמר יהודה בן גדידים לינאי ינאי המלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהנה לורעו של ארון, שהיו אומרים אמו נשבת במודעים. ויבקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם (שררה אפם על דברי הוקן אשר היה חושד את ינאי בבן שבויה שלא כהוגן ולסבה הזאת גמרו דינו של יהודה למלקות). ויאמר אלעזר בן פועירה לינאי המלך ינאי הדיוט שבישראל כך הוא דינו (שאם הוציא שם רע על חברו דינו למלקות) ואתה מלך וכהן גדול כך הוא דינך (וכי אין שורת הדין נותנת שלעך גדול המעלה של אדם יגדל עונש המבוזו?) ומה אעשה? אם אתה שומע לעצתי רפסם. ותורה מה תהא עליה? הרי כרובה ומנחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמד. ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משתומם עד שבא שמעון בן שטח ותחורר התורה לישנה (קירושין ס"ו. א). אכן מה שמסופר פה שנדרנו כל חכמי ישראל לפי ספורו של יוסיפון לא היה כן; רק יספר כי נפרדו כן הפרושים ועזבו תורתם והתחברו אל הצדוקים. ההתחברות הזאת היתה סבה כי נתבטלו כל הדינים והחקים היוצאים מן התורה שבעל פה. ולא לבד כי במלם, אמנם נתן עונש על כל מי שימשוך אחרי הפרושים, ועל כן מסוף ימי יוחנן עד זמנו של שמעון בן שטח היתה יד הפרושים על התחנתה ודרכי תורתם היו אבולות. בלי ספק גם בעת ההיא העביר את יהושע בן פרחיה מגדולתו. ואולי על הזמן ההוא מכוונים דברי יהושע (מנחות ק"ט): בתחלה כל האומר עלה לה (לשררה) אני כופתו ונותנו לפני הארי עתה כל מי שאומר לי לירד

(1) מנוח זה הספור נראה שהוא ישן אבל קטוע. (2) קשה המאמר: ויבדלו חכמי ישראל בזעם. שאם כפרש"י שהמלך כעס עליהם אין כאן מקומו רק אח"כ כשיסתיור אלעזר על הפרושים. (3) יתורה חטא והקפץ יצא על כל הפרושים. הלא גם לפרושים היה קצף על יהודה כמסופר מיוסיפון. (4) גם דברי אלעזר אינם מובנים שאמר הדיוט שבישראל כך הוא דינו ואתה מלך וכהנ' כך הוא דינך. ופרש"י לסכל חרפתו ואין זה במוני מלת דין. וע"כ נראה לי שהס' מאמר שלם ופירושו הדברים כך היא, אחרי שנחקר הרבה ונמצא שקר, נבדלו חכמי ישראל בזעם, על יהודה כמסופר מיוסיפון. ואחרי המאמר, ויבדלו חכמי ישראל בזעם חסר מאמר שענינו שהיו דין על יהודה למלקות, כמסופר ג"כ מיוסיפון ועל זה אמר אלעזר: ינאי המלך חכמי ישראל כך הוא דינו למלקות בטויא ש"ר על חברו ואתה מלך וכהן גדול וכי אין ראוי שיהיה לו עונש אחר גדול מזה. וזה מסכים עם דברי יוסיפון שכתב שאחר גמרם הדין למלקות הסת הצדוקי את יוחנן נגד הפרושים. וכן המעשה הזה יוצא לנו כי המלקות למוציא שם רע היה דבר שהצדוקים מורים בו ובהכרח שהובן הדבר רסרו אותו במוציא ש"ר על מלקות ולא שולטו כן בנודה שזה (בהובות מ"ה) ובספרי כי תצא פי' ר"ל"א לא וזכר ג"ש. ועוד למדנו שלדעת הצדוקים העונש במוציא ש"ר לפי מילה המתבייש, ולדעת הפרושים דין אחד לכל אדם. ועי' במ"ע השחר היוצא לאור ע"י הר"ר פ"ק במאלענבן, שנה"ב בהבית ג' מה שכתבתי שם.

לייר ממנה אני מטיל עליו קומקום של חמין. ונראה שבעת ההיא ברה לו יהושע מפני זעם הממשלה ולך לו לאלכסנדריו אשר ישב שם עד כלות ימי הועם שאו החיורו שמעון בן שטח כאשר יסופר בפרק הבא. ועל כן זה הפירוד שנפרד יוחנן בסוף ימיו מן הפרושים הביא נזק גדול לרשימת התורה. הוא דרתיק את הפרושים גם מתוך הסנהדרין וקרא צדוקים על מקומם וכל הדברים הרתיים יצאו על פיהם וזה התמיד זמן ארוך כי גם אחרי מות יוחנן לא נשתנה הדבר. אריסטובול בנו אשר מלך תחתיו לא סר מרכיבו אביו האחרונים לשנוא את הפרושים ולהיות עם הצדוקים. אריסטובול זה לא האריך ימים על ממלכתו יותר משנה אחת. אחיו אלכסנדר ינאי בא אחריו למלוכה. ונשא את אלמנת אריסטובול אשר היתה יבמתו לו לאשה. ואף כי היה כהן גדול אשר אינו רשאי לישא אלמנה אף בהיותה יבמתו (יבמות כ'). אמנם הוא נשא אותה מרם שנתמנה להיות כהן גדול. כי כמות אריסטובול עוד היה ינאי בבית האסורים אשר אחיו כלאו שם עם שאר אחיו. אך כמותו באה המלוכה ליד אשתו שלמינן, והיא הוציאה ממסגר את כל אחי בעלה; ועם ינאי התקשרה בקשר האישות (יוסיפון קדמוניות ס"ג, י"א), ועתה בלי ספק קשרה זה הקשר מיד עד שלא נתמנה להיות כהן גדול ובאפן זה מותר לכ"ג לישא אלמנה (יבמות שם). ואולי היה זה המאורע סבה לתככים שיסדו זאת ההלכה והחירו על פיה לינאי לישא את אלמנת אחיו. ולא נמצא שינאי בתחלת מלכותו הרע להם לפרושים. אבל גם לא נסתלק סנהדרין של צדוקים בתחלת מלכותו ועוד על פיהם יבא כל ריב וכל נזע כאשר היה בסוף ימי יוחנן עד עתה.

פרק חמישה עשר

שמעון בן שטח, יהודה בן מכאי, ניצוח הפרושים.

תחת ממשלת ינאי עוד יד הצדוקים על העליונה וישבו ראשונה בסנהדרין. כי גורת יוחנן לא כלתה ולא נתבטלה. הפרושים נמנעו לשבת עם הצדוקים בסנהדרין. מלבד חכם אחד מן הפרושים, התאמץ בכל זאת לשבת בסנהדרין אף כי הוכרה לבטל תמיד את דעתו מפני דעתם כי הם היו הרוב. אבל לא מאהבת הכבוד והשררה עשה זאת. כי לאיש היושב במושב מתנגדים אשר כל דבריו אינם נשמעים איה הכבוד ואיה השררה? אבל הכרתו הפנימית מצדקת הדעות ואמיתתן אשר נשא בלבו ועל שפתיו היא עשתה זאת. הוא לא ייעף ולא יגע מהתנגד להם אף אם כלה כחו להבל. ראה גם ידע כי לא לעולם חסנם ואין מעמד לדעותיהם. כי יסודי דעות הצדוקים לא יתכנו עמוד נגד העת ושינוייה אשר לא בן דעות הפרושים אשר לעומתן ולעמית דרכי המדרש לפרושים כל הזמנים עם שנוייהם ומשאליהם יתכנו; על כן היה לבו בטוח כי יבואו הימים ושררת הצדוקים תכנע ועם הבטחון הזה איך יטמון ידו בצלחת? החכם הזה היה, שמעון בן שטח. הוא מאס להתרחק מהם ולהניח להם יד לעשות כחפץ לבם. רק עמד נגדם בהתנגדות גלויה מונגת במועצות ודעת ועל יד מופתים וראיות מכריחים. מהם היה מקוה להתגבר עליהם מעט מעט ולהפסם ממצבם פסע אחר פסע. וגם לא היתה תוחלתו נכונה. ענינים שונים התחברו בקרבם לשוב ולתועלת, והם עמדו לו להצלחה תפצו בידו. הכסתי ואמנתו ישרו וצדקתו נגד אלהים ואדם ושאגנות רוח בריבו הם קנו לו כל הלבבות יחד, לשוננו כסף נבחר לדעת לכלכל דבריו במשפט, זה הפיק לו את רצון כל איש, וימציארו חן בהתיצבו לפני מלך ושרים. אף בגלל המדות האלה היה קרוב למלכות ואהוב ונרצה למלכה שלמינן. (לדעת קצת היה אחיה (ברכות מ"ח.)) לא ארכו הימים עד כי נצח את הצדוקים בראיותיו. רבים מהם אשר לא רצו לנפח תחת כח מופתיו ומאין לאל ידם להשיב עליהם בחרו לעזוב מושבם בסנהדרין, עד